

ПРОСВЈЕТА

ЛИСТ ЗА ЦРКВУ И ШКОЛУ

УРЕЂУЈ КАНЦЕЛАРИЈА МИНИСТАРСТВА ПРОСВЈЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА.

СВЕСКА

VI.

Изази половином свакога мјесеца у свескама — Цијена је у Црној Гори фор. 2, а изван ње фор. 3. — Рукописи се не враћају, а претплате се шаљу администрацији, а сва писма и новине у замјену шаљу се уредништву на Цетиње. Писма пак треба да буду франкирана и власторучнијем потписом утврђена ради знања од кога долазе, ма и не било потписа на дописима. — Претплаћује се на годину.

ГОДИНА

IX.

Л Е К Ц И Ј Е

И З

ПРАВОСЛАВНО-ХРИШЋАНСКОГ ДОГМАТИЧКОГ БОГОСЛОВЉА

по рускијем богословима

За своје ученике Богословско-Училишijske Школе

САСТАВИО: **Лазар Т. Перовић.**
CRNOJEVIĆ

(Настава к.)

Видљива и невидљива страна свете тајне брака.

Видљивој страни свете тајне брака прије свега припада оно свечано обећање заручника свештенику пред светим олтаром, да ће их у току свега живота китити чиста, идеална, супружанска љубав и вјерност. За овим спада благослов свештенички, којим се то обећање освећује. Овом приликом свештеник меће најприје вијенац на главу младожењи и говори: „вѣнчається рабъ Божій (по имену) о рабъ Божіей (по имену) во имя Отца, и Сына и Святаго Духа.“ Затим опет меће вијенац на главу невјесте и говори: „вѣнчається раба Божія (по имену) о рабу Божію (по имену) во имя Отца, и Сына и Святаго духа,“ завршујући у три пута благословом кратке молитве: „Господи Боже нашъ, славою и честію вѣнчай я.“

Невидљива страна ове свете тајне састоји се у оној сили и величини, којом се она тајанствено упоређује с оном везом,

у коју је ступио Христос Спаситељ са Црквом, због чега и рече ап. Павле: „тајна сія велика естъ.“ — Она својом невидљивом благодаћу ојачава брачну везу чврстим везама, које се не даду раскинути, јер их је духовно Божанствена мишица утврдила; освећује ову идеалну хришћанску везу, помаже вршењу хришћанских дужности и достигнућу свију цијељи брачне везе — сретном рађању дјечице, тих будућих чланова црквених.

Ко може вршити тајну брака, што се тражи од новобрачних и која су јој својства.

Као год и остале свете тајне, тако и свету тајну брака још од првог хришћанског доба имао је право вршити епископ и свештеник. Лица, пак, која јој приступају, треба да су хришћанске вјере, јер иначе не би се могла користити духовним даровима, који се предлажу у царству Христове благодати одма послје крштења. Затим треба да су православне вјере, ако не обадвојица, онда бар једно, јер оба сачињавају „плоть едину.“ (Ме 19, 5), али под тим условом, да православно лице задржи за себе сва права тако, да се њихова дјечица морају васпитавати у вјери православној. (Лаод. саб. прав. 10, 31, IV вас. саб. прав. 14, VI вас. саб. прав. 72). Уз ово не смију бити у недозвољеним за ступање у брак степенима родства, а што је најглавније, треба у свему да их прати узајамна љубав, потпуно слободна воља при ступању у брак и сагласност, због чега их и пита свештеник, да ли они заиста примају ову свету тајну тако, или су слијепо занешени, или од кога наговорени и тек кад добије потребан одговор — благосивља их.

Прво својство свете тајне брака јест једноженство (*μονογαμία*). Тако је то хтио првобитни брак, којег је сам Творац поставио у природи човјечијој „да будета два вѣ плотъ едину“ (Быт. 2, 22—4). Ово је доцније и сам Спаситељ потврдио, нагласивши такође, да то нијесу два тијела, него једно, а тако исто и Павле, кад говораше: жена не влада својим тијелом, него муж, нити муж влада својим тијелом, него жена, па објашњаваше хришћанима, да оваква веза тајанствено означава везу Христову са Црквом. Друго својство брака састоји се у томе, да он мора бити сталан на свагда, пошто се не може укинути оно „еже Богъ сочета“. Ово нам је доказио Спаситељ. — Ми смо прије негдје видјели, какав Он одговор даде оним фарисејима, који се на Мојсеја позиваху; а кад Га једанпут и Његови ученици

запиташе, да ли може човјек отпуштити своју жену, Он им одговори: „Иже аще пуститъ жену своју и оженися иною — прелюбы творитъ на ню, и аще жена пуститъ мужа и посягнетъ за инаго — прелюбы творитъ (Марк. 11—12). Само је један случај Спаситељ изнио, у ком се дозвољава отпуштање, а то је *невјерство* брачног живота.*)

Наша је Црква у сва времена сачувала важност и значај брачног живота, шта више и строго препоручила како обичним, свјетским људима, тако и већ ожењеним свештеницима, да чувају ту свету Богом — благословену идеалну везу „да не би принуђени б.ли повриједити онај брак, што га је Бог установио и благословио.“ (Трулски сабор, 13-то правило). Истина, црква је високо цијенила безбрачни живот. Њим су се мирили, као што се и данас мире они сретни људи, који су скроз проникнути чистим духом усамљености и испосништва, срцем и душом позвати, да на свагда остану вјерни оном узвишеном завјету, који су дали Богу, када су се, попут свог Спаситеља, вјенчали са Црквом, том најидеалнијом светом невјестом, која тек доноси праву непрекидну срећу свом сталном младожењи. Црква је наша овакве вазда ~~награђивала~~ и сада награђује, дајући им највише чинове ~~државне~~ ~~Управе~~, до којих ожењени доћи не могу, па макар и ~~даде~~ ~~универзитет~~ од њих стојали. Ко би је изневјерио ма у ком одношају — ~~одговарао~~ ~~би~~ ~~црквеном~~ ~~суду~~. Тако наша — источна црква. А западна? —

Она је покушала знатно окрњити важни и високи значај хришћанског брака, те је строго *свему* духовенству забранила,

*) У почетку начин вршења тајне брака имао је одређену своју форму и особити благослов, премда се то доцније мијењало и допуњавало, те се добио веома сложени обред, којим се данас обавља, раздијељен на двоје: заручење и вјенчање. У прво доба хришћанске цркве обручење се врло свечано вршило. И у Јевреја, у колико се то види из Талмуда, заручење се вршило у присуству свједока. Ту је јавно младожења давао заручници какав-год дар и ту се чинио контракт. Овако се исто јавно вршило заручење и у древних хришћана. Број свједока износио је од 10—13. Њихова се дужност састајала у утврђењу контракта (*tabula nuptialis*), т. ј. узајамни договор заручника, који су они морали потписати. Младожења је даривао сада вјереници прстен. На прстен су многи стари народи гледали као на спољашњи украс; тако на пр. Јеврејке су носиле прстење не само на прстима, него и на ушима, па и на уснама. Римске матроне носиле су прстење на лијевој руци, а дјевојке их нијесу ни носиле прије него се заруче. Овог су се правила држали и хришћани. Римљани су употребљавали гвоздене прстенове, а врло рјетко златне, хришћани и једне и друге. —

Из мојих академских прибиљежака по лекцијама летургике мог професора у Петрограду, Др. Н. В. Покровскога.

да се не смије женити. За ово су покушаји више пута чињени, те се довршише тек у VI вијеку с ријешењем: не само да се духовенство не смије женити, већ и сви, што су се ожењени затекли, или да отпусте своје жене, или иначе губе чин. Овакав строги обичај доио је западној цркви и жалосне пошледице: неосновано устајући против природног начина живота, наступила је крајња деморализација у свештенству; брак је, мало по мало, почео губити онај дубоки религиозно — наравствени значај, те је прешао у обичан обред, којег су у новије доба неки савршено игнорисали и замијенили незаконитим богомрским грађанским браком, а тим се изгубио онај духовно — наравствени и религиозни принцип идеалне, свете љубави, савјести и дужности; изгубила се она сила благодати, коју свештеник од Бога проси; нема ту Божанственог авторитета, јер шта избија из њега другог осим спољашње голе јуридичке обавезе, утврђене потписом грађанског чиновника и силом грађанске власти, а то што значи? — *профанација*.

VII Јелеосвећење (мазање уљем).

NACIONALNA

По учењу ~~наше~~ православне цркве „јелеосвећење је тајна, у којој се, ~~мазањем~~ ~~душе~~ ~~уљем~~ ~~привиса~~ на болесника благодат Божија, која лијечи душевне и ~~тјелесне~~ болести.“ (Прост. хришћ. кат. 1, члан 10). Ово је друго спасоносно љекарство, што се одређује при изнемоглости тјелесној, а међутим лијечи и душевне болести. О овоме нам говори свети апостол Јаков у својој препоруци хришћанима: „Болитъ ли кто въ васъ, да призоветъ пресвитеры церковныя и да молитву сотворятъ надъ нимъ, помазавше его елеемъ во имя Господне. И молитва въры спасетъ боляцаго, и воздвигнетъ его господъ, и, аще грѣхи сотворилъ есть — отпустятся ему“ (гл. 5, ст. 14—15). Овдје нас Свети Апостол упозорује на сасвим познату материју, која се и раније употребљавала, а то значи, да је *Божанственог поријекла*, јер су Апостоли, као слуге Божје, чинили само оно, што им је Он по надахнућу Духа Светога, наређивао, нити су они икакве тајне сами смјели и хтјели установити. Кад ли је Спаситељ ову тајну установио — података јасних немамо, као што имаде много што-шта о чему је он приповиједао и учио, а није записато. Но најпоузданије је вјеровати, да је ову свету тајну Он установио одма послје свог ускрснућа, кад је сву пажњу обратио на утврђење своје свете цркве, путујући пјешнице за 40 дана и говорећи својим ученицима: „*яже о царствіи Божіи*“

(Дѣян. 1, 3.) Ови, шљедујући примјеру свог узор учитеља, такође обилажаху пјешнице села и градове „и мазаху масломъ многи недужныя и исцѣлваху“ (мар. гл. 6, стр. 13.).

Ова је тајна позната била још у првом хришћанском добу, премда се ријетко употребљавала, а по њеној високој важности и значају црквени је учитељи сравњују са тајном покајања и изриком спомињу. Тако на пр. св. Иринеј вели: „*Има још и седма врста испраштања гријехова преко покајања; то је начин шрудни и тешки, — када грешник купа лежњик свој сузама и сузе му постају за њега хлѣб дан и ноћ, а он се не стиди открити свој гријех свештенику Божјему и просити у њега лијека...*“ Нема, дакле, сумње, да је ова тајна засебно постојала, а вршили су је свештеници. Тако се она и данас сачувала у потпуној чистоћи својој. У њој се види прије свега мазање болесника уљем у свези са молитвом, а то јој даје тајни карактер свештене радње. Ово је, тако рећи, чуони знак њен. Затим она садржи у себи утицај благодати — излечење од болести и опроштење гријехова — надчуони знак. О овоме налазимо спомена још из V-ог вијека у говору неког еписатеља Цезара. Он каже: „*Сваки пуш, кад се ко разболѣ, њега болесник прими шијело и крв Христову и помаже шијело своје, да се узарше над њим ријечи Писма „Болѣшъ ли кто... Виђише, браћо, ко у болести прибјегава цркви, тај се удостојава добити и здраво шијело и опроштење гријехова.“*

Видљива страна ове свете тајне и њен невидљиви, благодатни утицај.

Видљивој страни ове свете тајне прије свега припада мазање болесника маслиновим уљем, као најближим символом благодати Светога Духа. Ово претходно свештеници освете пред самим вршењем тајне, затим они седам пута узасобице мажу болесника у облику крста по: челу, ноздрвама, образима, устима, прсима и рукама с обадвије стране, говорећи шљедећу молитву, која исто спољашњој страни тајне припада:

Отче святыи, врачу душъ и тѣлесъ, пославый единороднаго твоего сына, Господа нашего Исуса Христа, всякій недугъ исцѣляющаго и отъ смерти избавляющаго, исцѣли и раба твоего (по имену) отъ обдержациа его тѣлесныя и душевныя немощи; и оживотвори его благодатию Христа твоего.

Невидљиви утицаји ове свете тајне двојаки су: *оздрављење од тјелесних болести и оздрављење од душевних.* — Први благодатни плод ове тајне и јест излечење од тјелесних болести,

због чега је она управо и одређена, на што су упућене и оне апостолске ријечи: „Болитъ ли кто въ васъ, да призоветъ...“, а за тим „и молитва вѣры спасетъ (σώσει) болящаго и воздвигнетъ (ἐγερει) его Господь...“ (Јаковъ. 5, 14—15).

Врло се често дешава, да се болесник одма почне опорављати и доцније сасвим оздрави; често пута му се бол ублажи, или му дође олакшица пренијети га, а то је такође цијел ѓве тајне, јер саме ријечи „ἐγερει“ не значи само „подижем,“ него и: побјеђујем, одушевљавам, ојачавам и т. д. Такође се дешава, да болесник послѣ ове свете тајне, остане у првобитном стању, никакве промјене не осјети, нити олакшице. Ово се даде објаснити тим, што му не достаје живе вјере у Спаситеља, те јој не приступа достојно, од свега срца и душе, па му се могу однијети оне исте ријечи светог причешћа у оваквом случају, т. ј. да такав „судъ себъ ясть и питъ не разсуждая тѣла Господня.“

У осталом није могуће вазда, чим се ко разболи, захтијевати, да одма по примању ове свете тајне оздрави, јер би то значило, да никада не умире, а ово се коси са самим планом нашег опстанка овдје на земљи, јер св. Апостол чуди се „кака бо жизнь вапа? — пара бо естъ, аже въ малѣ явится, потомъ же исчезаетъ.“ (Јак. 4, 14). **МВ ОВО БОГЪ** сваки начин дужни збацити са себе ово пропадливо **СВЕТНО ТИЈЕЛО** **ЧТО КЪМЪ** се у загробном животу обући у бесмртно. Зато је први **УРЛОУ ОВОЈ ТАЈНИ** — свестрано се предати вољи Божјој, који најбоље знаде, кога излѣјечити треба и продужити му дане живота, а коме сукратити.

Други невидљиви утицај свете тајне јелеосвећења састоји се, као што прије напоменусмо, у излѣјечењу болесника од душевних болести, т. ј. опроштењу гријехова ушљед искреног кајања и „аще грѣхи сотворилъ естъ, отпустятся ему“ — рече свети Апостол. Па и дан-данас сваки хришћанин претходно се чисти исповијешћу пред духовним оцем, па онда приступа овој тајни. Али, пошто се догађа, да болесник у толико изнемогне тијелом и душом, да није у стању изјавити своје искрено, чисто кајање, а још мање испунити захтјеве, који му се морају одредити ради опроштења гријехова; пошто неке гријехове и не може потпуно исказати, или их је заборавио, па их се сјетити не може; пошто, најзад неки му могу бити тако јаки, страшни, да га свестрано потресу и узнемире — премилостиви је Бог пружио грешном човјеку баш ово љекарство у тајни јелеосвећења за душевне болести. Овдје у оваквом случају болесника заступа читави скуп свештенички, који од стране све цркве

молитвом вјере умољавају предоброг Творца, да га ослободи од гријехова, скине му са његове савјести тешко сваљено бreme. Ово ништа друго није, него допуна отпуштања гријехова у тајни покајања, која се једино врши због онеспособљења болесникова користити се свестрано тим спасавајућим лекарством.

Ко и над ким се врши ова света тајна.

Саме ријечи апостолске „да призовећь пресвитеры церковныя“ тврде нам, да право вршити ову свету тајну припада свештеницима, јер епископи, који наравно имају још више право вршити је, — како примијети папа Инокентије I — „пошто су заузети другим пословима, не могу ићи код свију болесника.“ По старом црквеном чину, ову тајну треба да обављају седам свештеника, али, пошто тај број не одредише св. Апостоли, то, с обзиром на околности, њу обавља и већи и мањи број свештеника: од седам до тројице; у крајњој нужди може и један.

Тако исто ријечи апостолске: „болить ли (ἀσθενεῖ) кто вѣ васъ... и молитва вѣры спасетъ болящаго (μαρτυρεῖ)“ показују нам, да је ова тајна за ~~немогуће~~ болеснике одређена и то не само за оне, који су већ ~~вири смрти~~ него и за оне, који нијесу изгубили наду оздрављења.

CRNEGORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

* * *

Шта ли нам о овоме мисли западна црква? — Она не да, да се ова тајна врши ни над каквим болесницима, осим тек над оним, за којих никакве већ наде на излечење нема, који се већ броје у путнике на тај свијет, зато и зове ову тајну „extrema unctio“ (пошљедње помазање) или „unctio exequentium“ (мазање при изласку душе). Да говоримо о овоме ријечима Симеона Солунског: „Свето уље, као свештена радња, дато је, да се њим освећују и чисте од гријехова они, који се за то пријављују, ушљед чега оно дарива и опроштење гријехова и лијечи од болести. Све нам је ово дао Исус Христос, Бог наш, и по Његовој вољи, Божанствени ученици Његови; а Латини говоре, да не треба вршити јеleosвећење над болесним, него само над оним, који умире, јер оно прашта гријехове, да ако ко поново оживи, не почне гријешити. О глупости! Брат Божји говори: „молитва вѣры спасетъ болящаго и воздвигнетъ его Господь“, а они говоре, да ће он умријети...“ Мудрујући у пркос Спаситељу и Његовим Апостолима, они говоре, да не треба давати

јелеосвећење оним, који могу устати, него оним, што умиру. Свето Јеванђеље говори: „мазаху масломъ многи недужниѣ и исцѣльваху“ (Марк. 6, 13), а они говоре, да не треба давати за то, да болесници оздраве, него да остану неизлијечени и да умиру.“ (Разговор о свештеним радњама и тајнама чл. 8, — виђи у Силвестра, књ. V, стр. 63—4).

По учењу западном, овој је тајни цијељ тек припрема за мирну смрт, ојачању и подршци у борби са смрћу, послѣје које наступа „purgatorium“ — чистилиште у огњу: ако овдје на земљи није каквим-год средствима искупио душу од гријехова, да би се задовољила вјечна правда Божја, грешник мора трпјети свакојаке муке, које му у неколико олакшавају: милостиња, новчани откуп, молитве и службе, а понајпријед га отоле може ослободити сам папа. Нама, ваљда, не би нико имао на што замјерити, ако бисмо се ми врло основано зачудили овакој суровости срца његовог! Како он, тај бајаги душевни отац и пастир стада Христова, да икакву хришћанску душу држи у мукама!!? Он добро зна, да му је света дужност за све се умрле хришћане молити Небесном Оцу, да их Он избави из тог „purgatorium-a“. Уосталом у сваком случају нама изгледа абсурдношћу и замишљати то чишћење огњем, па макар то био материјални или метафорички огањ, јер грешном човјеку „чаду проклетја“, залуду души сваки огањ. — То је у руци Онога, који даје „комуждо по дѣломъ его“, нѣсть бо на лица зрѣнѣа у Бога,“ какво себи усваја понтифекс западне цркве.

ОМИЛИТИКА ИЛИ УПУСТВО У ЦРКВеноМ БЕСЈЕДНИШТВУ

за своје ученике Богословско-Училишѣске Школе

по **Ј. Амфитеатрову** и **Н. Фаворову**

САСТАВИО: **Л. Поповић.**

(Наставак.)

II Распореед поунѣ према разним црквено-грађанским околностима.

Црквено-грађанске прилике, у којима бесједник треба да поучаје народ, у главном јесу: а) свечани народни дани и б) освећење храмова, добротворних завода, школа и т. д.

§ 30. Поуке на народне свечаности.

Разне народне свечаности играју велику улогу у црквеном бесједништву, јер су баш ово дани и догађаји, у којима се најјасније открива тијесна веза између цркве, врховне власти и народа. И због тога што у овој тијесној вези лежи основа сваког правог друштвеног и личног напретка или благостања, то и проповједнику стоји у свету дужност, да у овим данима говори о друштвеним дужностима хришћана уопште, о достојном уважењу врховне власти, о уважењу према цијелом друштву и према разним друштвеним радњама исте заједнице. О владоцу н. пр. и његовим заслугама за благостање повјереног му народа најподесније је говорити на дан рођења, имен-дан, или пак на дан прославе његова ступања на владу.*) У оваквим случајевима бесједнику треба искрено и *по убјеђењу* одати достојну пошту трудбенику народњег напретка, добро чувајући се сваког лицемјерства, које се лако да опазити. Говорећи пак о нашим дужностима према друштву, бесједник треба да својим заносним говором предочи својој пастви идеал праве љубави према својој домовини, — љубав, која треба да стоји у тијесној вези са хришћанском љубављу уопште као и нашим одношјима према друштвеним добротворима и злотворима, према суграђанима и другоземцима према онима који су с нама једне вјере и који нијесу и т. д. Најпослије, говорећи о нашем достојном уважењу разних друштвених звања, као и свог личног, бесједник треба да истакне важност ревносног испуњавања друштвених обавеза за општи напредак, корист од подјеле друштвеног рада за сву заједницу, као и то, да се увијек односимо са љубављу и уважењем према свим човјечијим радњама, које за достојне признаје глас цркве. —

§ 31. Поуке при освећењу храмова, добротворних завода, школа и др.

Почем је освећење храма најважнији догађај у животу неке цркве, то се посве захтијева, да се тај свечани догађај пропрати са сходном пастирском бесједом. У тој бесједи треба нам поглавито говорити о разним околностима, које су прелодиле подизању видљивог олтара Божијег, о значају храмова у

*) Код нас у овоме јако гријеше. Тако н. пр. говорећи о неком догматичном учењу цркве, наши бесједници, обично на крају, у мјесто потребног закључка, који би се тицао самог догмата, говоре о сасвим другом, што не стоји ни у каквој тијесној вези са главним предметом.

хришћанској цркви, о потреби и значају заједничког богослужења и милитве, о љубави хришћана према спољашњем украсу цркве, који би одговарао нашем унутрашњем расположењу наспрам Врховног Бића, о приносима цркви и т. д. Поред овога, разне прилике, које стоје у свези са постанком храма, могу показати бесједнику и многе друге предмете за говор, које треба да има у виду, ако жели, да његова поука буде једрија и значајнија. Најбоље обрасце ове врсте налазимо у V дијелу слова преосвешт. Филарета. —

При освећењу (или служењу) неког богоугодног завода (за сирочад, старе, сакате и др.), којег отвара у извјесној парохији свештеника неки побожни хришћанин или друштво, пастир је дужан том приликом говорити о духу хришћанске љубави, о разлици исте од љубави нехришћанске, као и о значају службења оном дијелу човјечанства, које се налази у патњама и мукама, упозоравајући их на све заслуге, које Сам Христос присуђује људима милосрдним. За образац служи нам слово св. Григ. Богослова о љубави према сиромасима, које је говорио у сиротињској кући, коју је подигао био св. Василије Велики, као и многа друга слова преосвешт. Филарета, која су помјешћена у V и VI-ом одјелу његових бесједа.

Деси ли се пак да је пастир позват да освети и благослови храм просвјете, као нови расадник образовања, то му и треба сву силу свога говора обратити на особине и својства правога хришћанског образовања, на одношај и хармонију умственог образовања са моралом, као и на одношају једног и другог к хришћанској побожности, накратко, — треба им говорити о једном извору сваког истинитог знања — о Христу Спаситељу, који освећује и просвећује сваког оног, који у Њега право вјерује и који по Његовој вољи живи и ради. Виђи *слово к младићима* св. Вас. Вел. (у рус. преводу налази се у дјелима отаца цркве, књ. 8, дио 4), а у преосвешт. Филарета V, 1, и др.

III. Предмети поука на разне случајеве.

§ 32. Поуке на случајне догађаје у друштву.

Различни случајни догађаји, који се тичу цијеле неке заједнице или пак појединих лица, такође дају пастиру-бесједнику повода за говор. Ти догађаји могу бити радосни или жалосни.

Кад је неки радосни и свечани догађај, најумјесније је пастиру у то вријеме, да, с једне стране, побуђује народ на благодарност к Богу, Који је извор сваког добра, и, с друге, да

их упозорава, да не употребе на зло дарове Његове милости, већ да се овом милошћу трезвено, умјерено и скромно користе, улијевајући у њима у исто вријеме наду на сталну Божију милост, ако се по Његовој светој вољи владали буду. Ипак не треба му заборавити да упозори своје слушаоце и на несталност земаљске среће, како би их, овим начином, у критичном времену предупредио од сваке малодушности.

При тужним пак догађајима, кад је ријеч човјечија слаба утјеха, бесједник треба да, по заповијести Самог Господа (Ис. 40,1), призове у помоћ силу Христове благе вијести и утјехе, — треба му отворити св. јеванђеље, које је, све у цјелини, блага вијест сиромашном, слијепцу, хрому, сужњу, слабу, невољну и т. д. те их и тјешити праведним судом Божијим, који неће мимоићи избране своје, не гледајући на сва искушења, од којих нијесу поштеђени били ни највећи Божији избраници; али ипак треба им нагласити, да све те патње и искушења била су у тој мјери, да никада нијесу превазишла силе човјечијег трпљења.

К овим случајним друштвеним догађајима односе се и разни лични догађаји у друштву, који ипак казују пастиру — бесједнику више-мање одређени предмет за поуку, као што су: крштење, вјенчање, погреб, ступање у друштвену службу, почетак и свршетак некоег предузећа и т. д.

а). При крштењу, вјенчању и т. д. пастир је дужан не само предати свештенички благослов дотичним лицима, већ и поучити их у основним цртама хришћанског учења о извјесном чину. О крштењу н. пр. пастир увијек треба да објасни куму његове велике обавезе према новокрштеном чеду, којему он, од тога времена, постаје духовним оцем. При вјенчању пак пастир је дужан објаснити младенцима високи постанак и значај ове велике тајне, помоћу које два лица долазе у такву тијесну везу, као што је нераздвојна и свеза Христова са Црквом; — накратко, треба да им да добре савјете како за њихов духовни тако и за тјелесни живот.

б). Сахрањује ли се неко лице, које је својим хришћанским животом и врлинама заслужио опште поштовање, то по сваки начин пастир је дужан, бар у најкраћим потезима, поспратити живот покојников, тичући се поглавито оних његових особина, које могу изазвати још већма уважења и љубави према умрлом, као и навести их на побожне и узвишене хришћанске мисли. Но ипак, као-год што се не приличи износити на црквеној

катедри разне мане и слабе стране из живота умрлог, тако исто треба се чувати и недостојног хвалисања*), које не само унизује самог проповједника, већ и црквену катедру, са које треба увијек говорити истину. При сахрањивању лица обичних, или оних, којих је живот слабо познат бесједнику, довољно је размишљати о општим истинама, које стоје у везу са смрћу, као: о постанку смрти и страху смртном, о припреми за смрт, о бесмрћу душе, о дужностима према умрлима и т. д. За образац најбоље је узети већ поменуто (§ 22) надгробна слова класичних бесједника хришћанске цркве, а има их велики број и код руских домаћих писаца.

в.) Кад се неко лице изабере на извјесну друштвену дужност, често бива потребно, да му пастир протумачи значај те нове дужности и заклетве, коју исто лице полаже као обавезу, да ће повјерену му дужност савјесно и ревносно вршити.

Поред већ поменутих случајних догађаја у друштву, који захтјевају извјесне поуке, има много и других прилика, које пастир не смије пропустити, а да их не пропрати нужним говором. Тако н. пр. парохјани, у почетку каквог-год важног предузећа или рада, често се обраћају свом пастиру, да им благослови посао. Пастир је дужан подржавати овај лијепи обичај, те им у својим поукама и говорити: о сили црквеног благослова за сваки рад, о трудољубљу, о поштеним средствима за достигнуће неке жељене цијељи, о сталном молењу, раду и надању на Божију помоћ и т. д. Кад се је пак започети рад срећно свршио, природно је, да свештеник држи слово благодарности, опомињући слушаоце, да та благодарност не треба да буде само ријечима, већ и дјелом, што бива онда, кад исте дарове Божије употребимо онако, како налажу његове свете заповијести.

Осим већ споменутих подесних случајева за пастирску поуку, многи такође случајни догађаји набројени су у богослужабној књизи *посљедовање* (завршетак) *молебних ијесама*, гдје, не

*) Код нас су људи одвећ жалостива срца према умрлом човјеку, те се, врло често, и преко мјере држе оног *pro mortui nihil nisi bene*. Ово се унеколико може приписати и нашим — премда и ријетким — говорницима, који често налазе сијасет врлина код неког умрлог, гдје их баш тако много и нема. Зато би у недостојном хвалисању требало бити умјерен, или, ако није за хвалу, прећутати; јер иначе се не може показати потребна разлика међу људима које заиста красе све или многе врлине, од људи, којих живот на преставља нам ничега особитог и примјерном; за ове је довољно да их црква опоје и својим молитвама испрати.

гледајући што се ови случаји тичу једног или неколика лица, опет и те јединичне случајеве пастир може употребити на корист свих или бар већине, као што савјет доброг оца невалалом сину служи уједно лекцијом за сву његову дјецу. —

§ 33. Поуке примијене на стање и положај самог бесједника.

Поред већ поменутих разних прилика, у којима је пастиру потребно проповиједати народу и упућивати поједине, споменућемо још неке догађаје, који треба да буду или се пак могу десити у животу самог проповједника, као што су: његово ступање међу своју паству, неспоразум између њега и пастве, као и доба година његова узраста.

а) Први долазак пастира међу своју паству од великог је значаја за живот свештеников. Зато, ако је свештеник из чистог призвања, а не из рачуна, прихватио се светог и узвишеног позива, то ће се у његовом уму том приликом породити многе и разноврсне мисли, које ће он, као на исповијести, излити пред народом. Познавајући, с једне стране, велике обавезе пастирске службе, и с друге, сазнајући своје слабости, пастир ће у својој бесједи и повјереној му пастви излити своју наду на благодатну Божију помоћ, показаће им високе обавезе и дужности, које му леже на срцу према својој пастви, споменуће им и о дужностима пастве према њему, после чега ће искрено обећати се, да ће служити цркви и пастви колико му год његове душевне и тјелесне силе дозволе, и напокон, позваће слушаоце на једнодушну хришћанску молитву за благодат, мир и Божију помоћ у свима предузећима, — са чим ће и завршити, у главним потезима, исповијест свог душевног стања пред народом.

б.) Деси ли се пак неки неспоразум или чак непријатељство између њега и пастве, пастир је дужан, по примјеру св. Апостола*) и многих отаца цркве,**) тражити јавног оправдања или објашњења; али ипак његова одбрана не смије прелазити границе достојанства црквене катедре и самог пастира, те, због овога, треба му гсворити само онолико, колико се ствар тиче његове пастирске службе и напредка саме пастве. Ако је прав и ако треба да се правда, нужно је да увјери своје слушаоце у искрености својих намјера, у чистој и сталној љубави,

*) Виђи особито II посл. Коринћанима и посл. Галаћанима.

**) Н. пр. св. Гр. Богослова опроштајно слово и слово св. Амвр. Мед, које је изазвало нападајем на њега аријанског патријарха.

коју он гаји према њима, како би, овим начином, доказао им своју невиност. Треба ли пак да се објашњава, он мора у свему бити искрен, па ако је што погријешно, молити их, да му извјесни поступак, који је учинио по човјечијој слабости, љубазно опросте, или да му учине хришћанско снисхођење, доказујући им штетне пошљедице непријатељских одношаја у опште, а особито пастве са својим духовним старатељем, како би их, овим путем, снова побудио на узајамну слогу и љубав.

в.) Најпослије, не гледајући што пастир-бесједник говори у име самог Господа и св. Цркве, слушаоци не могу потпуно да одвоје личност проповједникову од саме проповиједи, ушљед чега се чини, да млади бесједници, који нијесу још ни стекли сталног поштовања и уважења, треба да се уклањају у свом говору од оног, што изгледа, као да не доликује њиховом узрасту и положају. Разумије се, да стар и уважен свештеник много слободније може говорити против многих тјелесних порока, као-год што може слободније изобличавати, пријетити, савјетовати и т. д. онај, који је већ у годинама и који је стекао искуство и уважење, него ли пак неки млад пастир, који је, поред овога, још неискusan и народу слабо познат. Но да би и млад бесједник оклопао ову сметњу у свом апостолском раду, треба му свагда бити на реду ријечи великог проповједника хришћанства: никтe жрности твоей да не радить: но образъ буди вѣрнымъ словомъ, житіемъ, любовію, духомъ, вѣрою, чистотою, — савјест, којег апостол даје младом пастиру као упуство, помоћу којег ће и млад стећи уважење и љубав, те ће и са потпуном смјелошћу у стању бити да напада у својој проповиједи — без обзира на своје године, на све друштвене мане и недостатке.

(Наставиће се.)

КАРАКТЕРИСТИКА СВ. ЈЕФРЕМА СИРИНА.

По Порфирију Смирнову

Ристо М. Поповић, свешт. Загарачки.

(Наставак)

Понекад св. Јефрем, по своје личном изразу, плакао је толико времена, да више није могао. „Сјетивши се ја онога часа, љубазни, задрхтао сам; помисливши о страшном суду

— падох у ужас; помисливши о весељу рајском — стењао сам и плакао, док више нијесам могао ни плакати“⁴²⁾. Али скрханост св. Јефрема није безнадежна и не долази до неутјешивог стања очајања, да ће се спасти. У њему је одвећ жива било вјера у милосрђе Божје, и надежда на његову доброту.... По вјештом изразу св. Григорија Нијског, у све бесједе и дјела његова продирала је из душе његове псаломска ријеч: „на него упова сердце мое“ (псл. 57, 7.)⁴³⁾ И сам Јефрем у молитви обраћајући се к Богу говори: „премда сам ја грешан и злочестив, ипак, непрестано ударам у врата Твоја“⁴⁴⁾ или на другом мјесту, изливши дубоко — скрхано, покајно чувство душе своје, он исто тако узвикује: „Шта, дакле? Зар да очајавам у своме спасењу? — Не нимало! Јербо се толико и стара доћи до овога противник. Колико гођ он доведе до очајања, онај час ја бацим њега. Ја се счајавам у себи, но се тврдо уздам у доброту Божју“⁴⁵⁾. Истина, св. Јефрем, у једној од својих бесједа, последије горких жалба на немоћ своје борбе у вољи с греховнијем мислима, изражава мисао, да би боље било не живјети на овоме свијету, ако је сав живот страдање: „Чудновато је то, љубазни моји, ~~национално~~ св. Јефрем, — тијело је изгубило огањ свој, али вода која не оставља навике своје... Остарало је тијело, али се све мисли непрестано понављају. Као да власи што су бјеле на глави, то је срце све црње од гријехова... И младост и старост проведох ја немарљиво. За старошћу сљедује сада смрт, за смрћу ускрснуће и страшни суд. И ако сам дошао на овај испуњени гријехова свијет, али би ми боље било, да нијесам долазио на њ, јер је од њега моја несрећа. Какова ми је била потреба доћи на њ и виђети све у њему рђаво и извући из њега бремене? Јов, испитавши несрећу свијета, завидио је закопаним и зажелио је, да је, као они, закопан у земљу, да не види лукави свијет (Јов. 3, 26.) Какова ми је корист, што сам дошао на овај лукави свијет, гдје има много противника и непрестаних искушења? Тјелесне пожуде нуде ме на гријех, а писања страше ме. Што да радим, љубазни моји, налазећи се међу страхом и пожудама?... Велика је жалост, браћо моја, и у овом и у будућем свијету! Заиста, ја сам међу страхом и судом, јер ја непрестано оплакујем живот свој,

42.) Част. I. стр. 88.

43.) Похвална бесједа св. Јефрему час. VIII. стр. 268.

44.) Част. I. стр. 89.

45.) Изобличење себе самог исповијед, — час. I. стр. 33.

и по праведности ублажујем изјаловљење материнске утробе, те су закопали своје младенце у земљу, који нијесу ступали у тај биједни свијет и који неће изнијети из њега никаквог бремена.“^{46.}) Али тај исти час послије тијех грких мисли св. Јефрем почиње говорити савршено другим тоном и изражава мисао, да његова очајавајућа туга ишчезава, кад се спомене милосрђа Божјег и покајања. „Али кад ме мучи таква мисао — продужује св. Јефрем — и кад ми љута болест сагори моју унутрашњост, — настане у мени ново кретање и расије моју јадовитост срца. Непримјетно поникла је у уму моме једна утјешна мисао, дала ми је добри савјет, и као да ме за руку дохватила, довела ме је до надежде. Јавило ми се је духу моме утјешно покајање; и као да ми је на ухо рекло једно дивно обећање, и тјешећи ме, вели: „ако се жалостиш, као грешник, — није корисна твоја жалост. Зашто ћеш се жалостити, грешниче?... Не падај у очајање, не предај се савршеном нераду, не јадикуй без утјехе, посмотри своје погрешке и не одбацуј старање о своме спасењу. Господ је твој милостив и благ; жели виђети тебе у дворовима својим. Све мноштво неправда твојијех неће заглушити ни једну малу капљу његова милосрђа... Море безакоња твога неће моћи противу стати ни маломе даху његове доброте; неправде цијелога свијета неће надвисити море његове благости...“^{47.}) Души св. Јефрема живо су се сједињавали и преплијетали и чувство дубоке скрханости о греховима својијем и о свом недостојанству, и велика оданост к Богу, непоколебива увјереност у његовом неисказаном милосрђу, и чувство дубоке благодарности за то милосрђе. Од тога је, „лице његово цвало и сјало радосћу и онда, када су се потоци суза лили из његових очи“^{48.}) Мисао о страшном суду, праведном плато-давању и о својим гријеховима баца њега у јадиковање и тада он плаче и горко се снебива. Али тај исти час у његовој се души и свијести јавља, као жива икона, милостивог и љубави изобилног Спаситеља, и жалост се замјењује радосћу, и он пролијева не сузе жалости и туге, него сузе благодарности и умињавања од срца, сузе душе, која је преиспуњена чувства неисказане љубави к своме милосрдном Спаситељу. „Отврдло је срце моје, — говори у тузи св. Јефрем —

^{46.}) Бесједа „на бесједу Јеремијину: горе нам, согрешихом“ (плач. Јер. 5, 16;) час VI, стр. 236—7. 239, 242.

^{47.}) Ibid стр. 245—243.

^{48.}) Израз преосв. Филарета черниг. „Историј. учење о црквеним оцима,“ — С.—Петрг. 1882 г. стр. 84—5.

изневјерио ме разум мој, помрачио је ум мој. Као пас враћам се на своју *бљувотину* (2 Петр. 2, 22.) Немам ја чистог покајања, немам ја суза за вријеме молитве, премда ја и уздишем, охладих своје застиђено лице, ударам себе у груди — пребивалиште страсти. Слава Теби, Снисходљиви! Слава Теби, Дуготријељиви! Слава Теби, Незлобиви! Слава Теби, Благи!... Велико је Твоје Владичанство и доброте Твоје *над свима дјелима Твојими, Господе* (псл. 144, 9)^{49.}) Такви скокови могући су само код *живо вјерујуће* душе, као што је била душа св. Јефрема.

Ова црта тужног скрушеног стања срца у личности св. Јефрема објашњава се поглавито самим склопом духовне природе, — живахношћу његова религиозног стања и природном чувственошћу душе његове. Али, чини се, неки дио од утицаја долазио је и са стране.

Без сумње, да је св. Јеврем, прекрасно познавајући Св. Писмо уопште, особито прилежно и с особитом љубављу изучавао псалме Давидове, а може бити, дјелимице, по томе даје дух њихов одржавао сугласност с духовним стањем самог Јефрема. О томе *НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА САНКТА ПЕТРА И ПАВЛА* у сирског живописца св. Јефрема налазимо, међу осталим, оваквизирање њему: „Овђе (при св. Јакову) задобио је Јефрем себи *СЕРМОН* посне љубави св. Јакова, пастира Господњег и свега народа... Он (Јаков) упућиваше га к мудроме учењу св. Духа и обучаваше псалмовима Давидовијем^{50.}) — очевидно потврђује горње мишљење, јер су псалми били предметом *особитог* изучавања св. Јефремом под руковођењем св. Јакова. Св. Григорије Нијски вели: Изучавање св. Писма запалило се је у њему од свештеника Давидова“...^{51.}) Властита његова дјела (св. Јефрема) очитују у њему добро познанство са псалмима Давидовим и да је усвојио сами дух њихов! а у једној од својих проповиједи он сам напомиње да је познат с њима. Проводећи овдје мисао о томе, да су сви праведници достигли блажене обитељи тијеснијем путем туге и искушења, он, између осталог, овако вели: „Ко је цар и пророк Давид?... ко је проживио на земљи болесније и јадовније? Ко може пребројити Давидове опасности, невоље и јадовања?

^{49.}) Изобличење себе самог и исповијед,“ ч. I, стр. 34.

^{50.}) „Das Leben des heiligen Ephraem des Sires“ von I. Alsleben, s. 3, Berlin 1853.

^{51.}) Похвална бесједа св. Јефрему, дј. св. Гр. Нис. ч. VIII. стр. 270.

Понегда је он постељу своју квасио сузама; а понегда је говорио: *сузе моје бијаху ми хљеб дан и ноћ* (пс. 41, 4)“...⁵²⁾. Без сумње, да је дух Псалмопјевца, којијем је дубоко надахнут св. Јефрем, утицао на карактер унутрашњег живота светитељевог и напрезао и појачавао то тужно стање душе његове. Ко прочита бесједе св. Јефрема, тај ће видјети, да он тужно чувство своје душе изражава одвећ често у изразима, којијем је изливао своје душевно покајање псалмопјевац Давид. — Без сумње такође утицао је на то стање душе Јефремове и скрушени дух Јулијан, с којијем је св. Јефрем био у тијесном друговању и о коме он говори, да имајући вазда пред очима гријехове своје, неуморно је плакао он дан и ноћ, осим колико је спавао. И као онај, што је под стражом и што се приуговљава изаћи пред судију, те плаче од страха и муке, тако је и блажени Јулијан непрестано задржавао у памети страшни суд Христов; због тога је и плакао вјечно, промишљавајући о будућем суду.“ Кад је читао Јулијан св. Писмо, чим би нашао на написано име „Бог“ он би га квасио сузама својијема, и тако, гдје је било написано „Бог,“ или „Господ,“ или „Исус Христос,“ или „Спаситељ,“ сва су слова била избрисана⁵³⁾. Карактеристична црта душа св. Јефрема јест необична његова смјерност. — Искрена смиреност и непритворно кајање за гријехове мора да су нераздвојне и такве су биле у личности св. Јефрема. Ко је *пешо, као хљеб и вода* и *сличем* растварао (пл. 101, 10) и, у буквалном смислу, сузама квасио постељу своју, у тога није могло бити сумње. Вазда идеално-узвишени и уједно необично опрезни према свијем маленим сјенкама свог унутрашњег живота, пажљиво ослушкивао је чак једва опажљиве појаве у души својој, души грешног човјека.

Зато се је понижавао у својим очима при упоређењу с онијем идеално узвишенијема ликовима праведника, који му се непрестано с ванредном живошћу лелујаху пред његовом свијешћу. К свему овоме придруживаше се тужно сјећање о гријеховима младости, за које, по његовим ријечима, није знавао, да ли је умилостивио Бога⁵⁴⁾. И гле — смјерно, понизно чувство сазнања свога недостојанства, које се показивало код њега у свему: и у проповиједима, и у дјелима, и у

⁵²⁾ Бесједа „на ријечи Господње: въ мѣрѣ семъ скорбни будете (Јов. 16, 33,) и о томе да човјеку треба да буде смирен;“ ч. VI., стр. 257—258.

⁵³⁾ „О испоснику Јулијану“, част. IV., стр. 257—258.

⁵⁴⁾ „Изобличење себе самог и исповијед;“ час. I. стр. 215.

хаљинама, па чак и у његовом самом лицу. Ванредно кротки и здружни, он, ако га ико хвали, — по изразу св. Григорија Нијског, — „са чемером је пренашао то, често мијењајући се у лицу и сагињући главу к земљи, обливши се лаким потом, јогунасто ћутао, као да стид показује језик његов“⁵⁵⁾. Прожет смјерним сазнањем свога недостојанства, св. Јефрем често је падао у окривљивање себе самог, — и понегда с таквом силом, да, не познавајући га, може се промислити, да је то, одиста, сам једини самцит човјек између грјешнијех људи на свијету.

^{55.)} „Похвална бесједа св. Јефрему; дј. св. Григ. Нијс. ч. VII. стр. 280.

(Свршићесе.)

БЕСЈЕДА

Оца Севастијана Дабовића.

У Св. Савској цркви у Београду, у Америци, на Велики Петак,
BIBLIOTEKA
1898 годисне. 1.)

CRNE GORE ĐURĐE

CRNOJEVIĆ

Православни Хришћани! Ја видим, да сте дошли на погреб. Ево лежи пред нама мртвац. Плачите над мртвацем. Плачите, но више о себи и својим, него ли о њему, јер је Божанствени Мртвац. Због наше промјенљивости и смртности највишии обукао се у наше човјечанство. Бесмртни није се уклонио из незаконскијех рука зликоваца, који су га предали на позорну разбојничку смрт на крсту, да само сачувају још за некоје вријеме од напасти своја неправедна поступања. Најсилнији се склони да подигне слабога човјека. Најбогатији дародавалац посјетио је нашу сиромаштину. По томе хоћемо ли се радовати? Ако смо озбиљно благодарни, можемо се радовати. Ако страдамо, када цијела природа плаче за ране, за срамоту нанесену њеноме Великоме Творцу, весело ћемо и ми васкрснути са Христом. Овај Божанствени страдалац учио је нелицемјерној правди, најстрожијој чистоћи у свему и свеопроштајној љубави. Извршивамо ли ми тако? Замучени Спаситељ наш, да се ми

1.) Доносимо ову бесједу оца Севастијана, да читаоци „Просвјете“ виде, како православна црква у далекој Америци окупља вјерне Србе и како се тамо поучава.

спасемо, настављао је, да се не гони, ни мучи, ни убија; да се не чини блуд, ни прељуба, крађа, пјанство, завист, лажно свједочанство, нит да се говоре празне ријечи. Јесмо ли ми вјерни своме Учитељу, који све види и све зна? Овај разапети пророк, овај свети првосвештеник, овај моћни цар дао је себе свецијело нашем човјечијем роду. Он се сам молио и учио је, да се и ми молимо Богу. Он је постио сам и учио да и ми постимо. Он — јединородни у Оца Вседржитеља — покоравао се земаљској власти, почитовао је своју родитељницу по тијелу и њена обручника, а његовог питатеља у дјетинству. Он се строго држао закона, био је пажљив и скроман према старијима, и најмилостивији према млађијема и слабијема. О Хришћани, јесмо ли усрдни у молитви? јесмо ли тврди у посту? јесмо ли достојни великога имена, у којему смо крште-ни? Не, на жалост, нијесмо! Сада, шта ћемо? Ако се не покајемо, ако се не исправимо, ако не живимо, како његова црква заповиједа, ми ћемо се упропастити и доћи у вјечну погибао. Ми ћемо бити одговорни за страдање и за смрт Сина Божијег, који их је и поднио за нас!

Господе Исусе Христе! Ти који ублажаваш сиромашње духом, и оне који плачу, и понизне, милостиве, чисте срцем, миротворце, и оне који претрпе вјалу ријеч, прогонство и муку за службу Теби; Ти, који одијеваш небо, облацима; Ти, који си узео из земље наше тијело и саопштио њему небеско диха-није тако — да смо створени по подобију Твоме, шта си заслужио од нас смртнијех и грешнијех? Да ли љубав? Ну та празна ријеч, када није оправдана дјелима нашијема. Да ли раскајање, у којему опет обратили бисмо се теби? Ну гдје су православни, да се исповиједају? Колико их се осве-штају твојим тајнама? А они мали број — кају ли се искрено? Од велике жалости роне ли сузе?

Спаситељу, Блаже! О красна добродјетељи наша! Није се нашао овдје Никодим, да би спуштио с крста Твоје мртво и голо тијело.²⁾ Нема у овом друштву Јосифа, да купи плаштаницу и да те положи и нови гроб. Гдје је Јован, који је узео Твоју Матер, да јој служи по Твом одласку, да би сада бар овај храм, посвећени, Теби, погледао и држао ово свето мјесто у реду и чистоћи. Жене овдашњих обитељи не иду за Тобом и не послуживају Ти као некада Мирносице. И не говорећи

²⁾ У св. Савској цркви нема плаштанице, т. ј. гроб Христов и ова бесједа говорила се пред распећем.

о Твојим служитељима и њиховој потреби, оvdје нијесу Ти донијели ни гранчицу, да би се Ти и најмање под зеленим лишћем вијенца охладио на Твом тешком крсту! Нема у цркви ниједан Хришћанин, који би, пошто би се одрекао Тебе, опет се обратио као Петар у грком плачу — да остане вјеран до гроба.

О Боже праведни, не осуди нас неправеднике! Амин.

—**—

ПРИЛОЗИ БИБЛИОГРАФИЈИ ЦРНЕ ГОРЕ ЗА 1895 ГОД.

(Наставак.)

Ђорђе Стратимировић — О Балшићима (Годишњ. Н. Чуп. књ. XV, 1895 г., стр. 173—205).

Овај мали чланак представља важан прилог за историју Балшића. Досада историја није начисто с питањем, оклен су Балшићи и њихов предак Балша. Чедо Мијатовић *) у српској литератури први је изнио мисао, да су Балшићи у Зети били туђинци, не српског поријекла, и то на основу старих страних списатеља, особито Fresne Du Cange (1680 г.); а још прије њега француз Lenorman (1866 г.) на основу истих извода тврдио је, да су Балшићи поријеклом од француске Анжујске фамилије de Ваух (множ. од Bals); Напротив Ф. Миклошић у својем дјелу „Die Serbischen Dynasten Crnojević“ (1886 г.), категорично побија то мишљење и ако без важних доказа, само по једној претпоставци, да туђинца у Зети не би примили за господара.

Г. Стратимировић не тиче се овог питања непосредно, него изнешен њим материјал односи се и на ово питање.

Прије свега он говори о грбу Балшића, који по кроници Скороја представља „сребрну звијезду на црвеном пољу, а врх шљема вучја глава“ (стр. 179). А Мавро Орбин и на основу њега Du-Cange говоре, „да је стари Баоша произашао из домаће властеле у Арбанији; али у истини *Балша је презиме*, а грб, који се приписује истој породици, златна звијезда на црвеном пољу, очито казује, да су Балшићи прешли из Италије у Далмацију“ (стр. 179.). Г. Стратимировић тврди напротив, да је

*) Балшићи — скице за историју Зете (Гласник књ. XLIX, 1885).

Балша лично име и онај грб припада неаполитанској фамилији del Balzo (стр. 180). Прави грб Балшића на новцима: „Шиљкаст накриво положен штит, на чијем пољицу има вучја глава; на штит настављен је шљем са круном, а врх ње онет вучја глава“ (стр. 180). Али вучја глава спомиње се и код Скороја и Орбина; и сувише још звијезде. То исто налазимо у Ленормана, који у својем дјелу „Tures et Monténégrins“ овако описује два новца Балшина: „на једној страни штит с главом вука, која је зинула; сврху њега шљем, на којем тако исто вучја глава, а на пољу, које до пола покрива шљем, *restata звијезда*: са натписом: M. Balse D. Gorgi, т. ј. Moneta Balse Domini Georgi. На другој страни лик св. Лаврентија са натписом: S. Laurentius m (артур), који је био патрон Драча, што показује да је овај новац изашао у Драчу“ (стр. 29). Даклен овђе налазимо оно исто, што и на грбу, како га описује Скороје, и што побуди Мавра Орбина доводити Балшиће из Италије. Исти говори, да је стари Балша произашао из домаће властеле у Арбанији“; и то не изгледа много невјероватно, јер земље, које су послје рачунали у Арбанију, прије су спадале у Зету; она се је пружала до Љеша и албанског Биограда (Берат). Скадранин Барлеције у животу Скендербега међу његовијема војводама спомиње „Georgum Suresium nepotem, Balsae filium“ и још браћу Јована и Бошка, који држи за Арбанце и још додаје за њих: „*horum sedes intra Cróiam et Lapsium*“ (De vita, moribus etc. G. Castridi, II, p. 38). Даклен они су живили између Кроје и Љеша, из којих до пољшедњег таман је дотицала српска граница и још мало даље.

Г. Стратимировић стави и још важно питање о столици зетског жупана, „гдје је столовао“ и одговара на то: „могућно је да је жупанска столица била у Брчелима, гдје су Балшићи и послје радо боравили“ (стр. 174). Али, колико познајемо то мјесто, ми не налазимо тамо трагова каквих великих грађевина, па ни простора за престоницу зетских господара; они могли су тамо живјети само привремено, крај ондашњег манастира, филијала св. Николе Врађинског, гдје је једно вријеме била столица зетске митрополије. Него права престоница Балшића била је у Улцињу, у граду којег и сада виде се велике грађевине; казују да је тамо била и ковница од новца, и по кад-кад тамо се налазе новци Балшића, само ми на жалост нијесмо имали срећу њих видјети*).

*) О томе види St.Ljubića — Opis jugoslavenskih novaca, Zagreb, 1875, стр. 182—186.

У Улцињу имао је обичај проводити неко вријеме и Скендер-бег с фамилијом; а понекад одводио је тамо своју фамилију, кад је сам морао се борити противу Турака. Споминући ово, Барлеци описује Улцињ, као најљепше мјесто, изобилно у свему, а при томе „exactissima hominum cultura et accolarum diligentia.“ У том случају Скендер-бег је ставио тамо јаку стражу и наоружавао ондашњи град, да не би како дошли Турци (VII, 204).

Иза тога Улцињ прешао је у руке Млечића, који држаху га до 1511 г., а тада морали су предати Турцима. Од онога доба ми имамо два документа, у којима се говори о Улцињу: један *Relazione dell' Albania etc.* 1570 г (Starine, Zagreb, 1879, књ. XII, стр. 193—209) и други — *Distinta relazione di tutti li stati, Ragusa, Bosina ed' Albania* — XVI в. — исто тамо. У првом Бар урачунат у Далмацију, а Улцињ у Албанију, и примјечава се, да од Бара до Истрије се говори словенским језиком, а од Улциња до Авлоне још и грчки. По другоме и Бар спада у Албанију, али овај пошљедњи нетачан. Дакле у то вријеме планина Можура, између Бара и Улциња, служила је границом између словенског и несловенског или тачније, арбанашког елемента, као што достоји и сада. Из овога видимо да, кад су српски господари, као Бурађ Бранковић, држали се српскога Бара, Балшићи предпостављају њему арбанашки Улцињ, који у исто вријеме служио је привремено резиденцијом и арбанашкоме вођу Скендер-бегу. Даклен Балшићи у овим крајевима некако били су своји.

Г. Стратимировић даље говори, да 1395 г. „држава Баошина обухваташе приморске градове и мјеста: Будву, Бар, Уцињ, Авлону с Канином (уз то оток Сасен) и Химару; а у унутрашњости: Дриваст, Скадар, Љеш, Дањ, Пираг и Биоград (Берат). Једино Крoja била је још у руци Карла Топије“ (стр. 193). И у овоме много крајева арбанашких, којима су владали Балшићи, и то показује њихову особиту везу с њима.

Балшићи су се ширили пут истока, и чак у Јашама у Молдавској има једна бољарска породица Balsa. Чули смо, да и у руској Бесарабији има једна племићска фамилија, која се броји у сродству с Балшићима (не знам, какво носе презиме) и има истовјетни грб са вучјом главом.

На свршетку можемо додати и то, да, бивши у Сјеници (Новопазар. савцаку), ми смо се упознали с попом Јосифом, који носи презиме Балшић, а поријеклом је из Куча, и сада у селу Вишњи близу Сјенице има њих 10 кућа Балшића. Сви

ови факти не давају још рјешителног одговора на постављено више питање, него морају бити узети у разлог и могу навести на пут, којим би се могло доћи до истине. И у томе даје нам доста чланак г. Стратимировића. У њему ми налазимо много података за генеалогiju Балшића, о њиховим крвним везама са другима родовима и о потомству, цијели именик старијих Балшића (стр. 195—197), затим о потомству Баошина племена и именик млађих Балшића (197—201). Осим тога он се тиче одношаја Балшића спрема Риму.

„У свези са намјером Балшића да предобије град Котор, стоји и његов *привидни* пријелаз на католичанство“ говори г. Стратимировић, и рекавши, да посредоватељем између Балшића и папе био је свачки бискуп Петар и споменувши грамату Урбана V, продужује: „Затим потписаше сва три брата Балшића 29 јануара 1369 г. у Скадру *истовијест вјере католичке* пред свједоцима Петром бискупом свачким, Јованом бискупом дривашким и властелином Првашем, грађанином уцињским“ (стр. 188). И даље говори: „Морал средњега вијека допуштао је овако играње са конверсијом. Историја Истока, као и Запада износи многе примјере за то.“ А даље исто извињава и ограничава; „За Балшиће, као господаре зетских градова, у којима *православне цркве* *није* *ни* *било*, не бијаше ни разлога да своје православне особито истину, и то им бијаше тим лакше, што тада не би ни календарске разлике; али историјски споменици свједоче, да су они били ревни заштитници православља у Зети (позива се на *Јелу Балшићку* од Чед. Мијатовића); а то нам је довољан доказ, да су они остали вјерници источне цркве“ (стр. 189). На ово ми имамо нешто примјетити. Писмо папе Урбана V познато је, и у њему спомиње се о том пријелазу и изражава се велика радост поводом тога, што су они „оставивши мрак схизме и заблуда и сјен вјечне смрти, у којима до сада пребиваху, почели су своје душе и својих подајника мудро обавјештавати и свијет правде признавати, одлучивши на послушност и оданост свјаштено-светој Римској Цркви, мајке и главе свих вјерних, благочестиво и са искреним срцама приступити; у томе вјечито пребити, од нас који смо, и ако недостојни, виши заступник Христа на земљи, морате с тим се научити ходити путем заповједи Бога“.

(Свршиће се.)

16. Може ли имати свој подмет и начин неодређен?
17. У коме падежу стоји тада подмет уз начин неодређени?
18. Шта може бити подмет у реченици?
19. Шта је подмет у реченици „ма ђевојци срећу губи“?
20. Шта може бити прирок у реченици?
21. Чим се саставља с подметом у мисао оно што се о њему у прироку мисли?
22. Је ли сваки глагол свагда довољан прирок?
23. У реченици „поста тишина“ је ли у глаголу *постати* све што се о подмету мисли?
24. А је ли све у истом глаголу што се о подмету мисли и у реченици „они постану господа“? Избриши ријеч *господа*, па реци је ли онда цијела мисао? Је ли довољан прирок *постати* у пошљедњем примјеру? Која је ријеч додана глаголу *постати* да би се казало шта се мисли о подмету?
25. Који глаголи нису свагда довољан прирок?
26. Јесу ли увијек довољан прирок глаголи којима се изводи бивање, као што је н. п. глагол *чинити*?
27. У коме се глаголу најчистије показује бивање, без сваке друге смјесе?
28. За што глагол *бити* најчешће прима уза се друге ријечи, које с њим заједно бивају прирок?
29. Шта више вриједи у реченици у којој глагол прима уза се другу ријеч, која с њим заједно бива прирок? Еда ли више вриједи у такој реченици оно што значи ријеч, која је с глаголом *бити* прирок, или оно што значи сам овај глагол?
30. Може ли се и по себи разумјети оно што значи глагол по што му се подмет именује?
31. Долази ли кад год глагол као саставак (копула)?
32. Кад глагол *бити* дође као саставак, шта саставља тада с подметом да би била мисао? Шта је управо тада прирок? Шта се тада зове прирок?
33. У којој ријечи има оваки прирок свезу, која му је потребна да би се с подметом саставио у мисао? Које ријечи могу бити оваки прирок?
34. Кад су природи ријечи у различним падежима без приједлога или с приједлозима, с чим су онда једнаки? Гдје се говори о овим чланцима реченице другог реда? Којима је ријечима остављено име прирок? У коме падежу стоји прирок кад није сав у глаголу него још у којој ријечи?
35. Шта бива ако се реченици ласно може из онога што се пред њом каже или из другог чега разумјети које јој је подмет? У којој се реченици подмет не казује изријеком?
36. Кад се подмет изријеком каже и ако би се могао разумјети из чега му драго?
37. Може ли се кад год прирок изоставити? У којим се реченицама може изоставити?
38. Има ли реченица у којима никако нема подмета?
39. Има ли граматичко лице у глагола као н. п. *грми*? А има ли подмет?
40. Колико је у реченици може бити подмета и прирока?

41. Која се реченица зове *проста*?

42. Како се могу просте реченице састављати у једну? Како се зове реченица кад се више простих реченица састави у једну?

43. Може ли бити у реченицама и других ријечи осим подмета и прирока? Чему се додају те друге ријечи? За што се додају? Како се зову ријечи које се додају или подмету или прироку?

44. Могу ли имати своје додатке и сами додаци? Које су ријечи додате додацима у примјеру „бог не да једном човјеку сва добра“?

45. Шта бива у природним (предикативним додацима? Гдје бива ово исто? По чему се зову додацима природним?*)

46. Шта се узима у другим додацима? Како се зову такви додаци?

47. А шта бива у другим додацима? како се зову овакви додаци?**)

48. Како се ријечи појединице узимају у реченицу? По чему се може раздијелити на двоје цијела синтакса?

1. Нека ученици нађу подмет у овим примјерима:

Човјек уста. Суд. 19, 9. Три човјека стајаху према њему. 1 моје. 18, 2. Нас ћемо двојица гледати. Вук, дан, 1, 92. Пошто њих двоје отиду у цркву. Прип. 61. Вјенчају се њих двоје. 176. Ја ћу му бити отац, и он ће ми бити син. 2 сам. 7, 14. Ви ћете му бити робови. 1 сам. 8, 17. Они се обрадоваше. 11, 9. Ово су догађаји Нојеви. 1 моје. 6, 9. Ово су врата небеска. 28, 17. То би први бој. 1 сам, 14, 14. То су градови. Исв. 20, 9. *Што* бијаше, испустисмо; *што* још није, не добисмо. В. Дошен 45. Сада ће *посланици* обладити видима *на* народа. Суд. 5. 13. И они рекоше: *(ми)* свједоци смо. Исв. 24, 22. И рече слуги: *ко* је онај човјек *што* иде преко поља пред нас?¹⁾ А слуга рече: *оно* је господар мој. И она узе покривало и покри лице. 1 мој. 24, 65. *Било* на *није*.* Посл. 13. Вино пити а не опити се, нит је било, нити може бити. 2, 132.

* У сје се реченице може мислити да је изостављен подмет н. п. *што*. И у реченици „нит је било“ подмет је такођер неизречен, а мисли се оно што се прије каже: „вино пити а не опити се.“

2. По што ученици науче шта је прирок, нека наставник гледа хоће ли му наћи прирок и у оваким реченицама, и то кад није сав у глаголу него је н. п.

а) глагол и супстантив: Ако *тко* *буде* *царь*. mon. serb. 183. Јерь *смо* ми *взда* *били* *ваши* *пријатељије*. Спом. ср. 1, 7. Код *цара* *је* *Марко* *писар* *био*. 3. 192. Тако ми од овога *отров* *не* *било*! Посл. 303.

б) глагол и замјеница: *Што* *је* *наше* *било*. mon. serb. 289. *Што* *оно*, *рекох*, *би*? Н. Наљешковић 2, 61. Он *је* *онај* *што* *ће* *доћи* *за* *мном*. Вук, јов. 1, 27.

* Одровор би могао гласити: По томе што се и у првоме прироку оно што значи саставља с подметом тек онда кад се изрече.

** У другим се додацима исто што значе ријечи којима су додани казује другим именима, која припадају ономе што значе ријечи којима се додаци додају кад са гледа с друге стране. Или: Изједначеном се додаку исто што значи ријеч којој је додан каже другим именом, које му припада кад се гледа с друге стране.

¹⁾ Испореди: који је оно што рече: еда ли ће Саул царовати над нама? 1 сам. 11, 12. Ово је што добише у наслједство синови. Исв. 14, 1.

в) глагол и адјектив: *Чистъ дуга да буде.* мон. serb. 102. *Тужни дости ми бжемо.* Н. Наљешковић, 1, 169. *Здрав ми буди.* 2, 311. Да ми их плати, што *буде право.* мон. serb. 416. Хаљине његове *поспадоше бижеле.* Мат. 17, 2. Што родили, све вам *свешто било!* 2, 102.

г) глагол и I придјев (part. praet. act.): Ко би даље, *чини се не чуо.* 3, 324.

д) глагол и II придјев (part. praet. pass.): Који *буде рањенъ.* Спом. ср. 1, 49. Који *бијашу послани.* Н. Рањина 146. Дао би му половину царства, *био жењен или нежењен.* 1, 627.

ђ) глагол и број: Да *буду* (т. ј. будем) *једин* одъ дубровчанъ. мон. serb. 178.

3. Нека ученици виде докле допире свака реченица, а по том нека кажу за сваку колико је у којој подмета и прирока.

И он се врати. 2. сам. 3, 16. И посједаше. Рут. 4. 2. Не ће то бити. 1 сам. 20. 2. И народ похитје и пријеђе. Ису. 4, 10. А Давид бијаше најмлађи. 1 сам. 17, 14. И он дође и сједе. Рут. 4, 1. А Исус већ бијаше стар и временит. Ису. 13. 1. Јер је помазаник Господњи. 1 сам. 24, 7. Спавај до јутра. Рут. 3, 13. И земља почину од рата. Ису. 14, 15. Тада он уста с пријестола. Суд. 3, 20. И дођоше сви к цару. 1. сам. 22, 11. И изидоше обијца у поље. 20, 11. Нијеси добро радио. 26, 16. И учини Исус тако. Стд. 6. 20. То вам је јужна међа. Ису 15, 4. Јер си нашла милост у Бога. Лук. 1, 30. И поклонише се ондје Господу. 1 сам. 1, 28. А сада царство твоје не ће се одржати. 13, 14. И дошавши живљаху с народом. Суд. 1, 16. За то му она не рече ништа до јутра. 1 сам. 25, 36. И земља би мирна четрдесет година. Суд. 3, 11. За то није дошао на царев објед. 1 сам. 20, 29. А ону својему не каза ништа. 14, 1.*)

4. Нека ученици набу докле допире свака сложена реченица, а по томе за сваку нека кажу колико је у којој простици.

Он одговори: јесам. Суд. 13, 11. А он рече: ја ћу откупити. Рут. 4, 4. И одговорише: даћемо драге воље. Суд. 8, 25. И сав народ повика и рече: да живи цар! 1 сам. 10, 24. Рече му: говори. 15, 16. А он јој рече: иди. Суд. 11, 38. А она јој рече: иди, кћери моја. Рут. 2, 2. Питај слуге своје, и казаће ти. 1 сам. 25, 8. И прободе га слуга његов, те умрије. Суд. 9, 54. И посла, те га доведоше. 1 сам. 16, 12. Није ли то онај народ који си презирао? Суд. 9, 38. И сав народ оне земље дође у шуму, гдје бјеше много меда по земљи. 1 сам. 14, 25. По том уста да пабирчи. Рут. 2, 15. Ево, народ ће устати као силан лав, и као лавић скочиће. 4 мојс. 23, 24.*)

Бејаше један леп врт, који је сам Бог насадио и у њ човјека поста-вио. Прип. 6. Уснио сам сан, па ми нико не уме | да каже | шта значи. 22. Ученицима казиваше | да не сабирају себи блага на земљи, јер срце хоће — за благо да прионе | и нико не може у једанпут служити два господара, земаљскога и небескога. 91. А кад му рекосмо: | ми смо поште-

*) На тачли треба овако да стоји: И он се врати и посједаше не ће то бити итд.

*) Не ће бити с горега ако се овдје наведу и ови примјери: Од величине руке твоје замукнуће као камен. 2 мојс. 15, 16. Ко се хвали даром лажнијем, он је као облаци и вјетар бев дажда. Прич. 25, 14. Вјеран је посланик као студен шњеква о жетви овима који га пошљу. 25, 13. Пружили су се као потоци, као вртови крај ријеке, као мирисава дрвета која је посадио Господ, као кедрн на води. 4 мојс. 24, 6. Ти дуну вјетром својим, и море их покри, и утонуше као олово у дубокој води. 2 мојс. 15, 10. — Сви пошљедњи примјери са као нијесу цијеле сложене реченице, него су неки само дио сложене реченице.

ни људи, | нигда нијесмо били уходе; | било нас је дванаест браће, синова оца нашега у земљи Хананској; | рече нам човјек, | који заповиједа у оној земљи: | овако ћу дознати | јесте ли поштени људи: | брата једнога између себе оставите код мене, | а што вам треба за породице ваше глади ради, | узмите | и идите. 1 моје. 42, 31—33.

5. Какви су додаци у оввијем примјерима:

а

Не остави ни једнога *жива*. Исус 10, 35. И тако их побихе да не оставише ни једнога *жива*. 11, 8. Кад се вратим *здрав*. Суд. 11, 31. И ухвати Агага цара Амаличкога *жива*. 1 сам. 15, 8. И она *шужна* у срцу помоли се Господу плачући много. 1 сам. 1, 10. Кога год виђаше Саул *зробра* и *јунака*, узимаше га к себи. 14, 52. Кад момак... видје Саула *мртва*. 31, 5. А гле, господар им лежи на земљи *мртав*. Суд. 3, 25. Не шаљите га *празна*. 1 сам. 6, 3. Нити је мач Саулов долазио натраг *празан*. 2 сам. 1, 22. *Обилна* сам отишла, а *празну* ме врати Господ. Рут. 1, 21. Видећи га врло *уллашена*. 1 сам. 28, 21. Јер те нађох *праведна* пред собом овога вијека. 1 моје. 7, 1. И удари на војску кад војска стајаше *безбрижна*. Суд. 8, 11.

б

Говорила *лијста* ђевојка. 3, 441. Играли се *рани* коњи. 1, 430. Ал' на брату *русе* главе нејма. 2, 49. Па се диже на воду *шудену*. 2, 53. Утегни ме, селе, од бедара, од бедара до *виших* ребара. 2, 478. Запали му *(он)* *пребијеле* дворе. 2, 185. Две су бора напореду расла, међу њима *танковрха* јела. 2, 15. Онда *чисти* крсти *васкрсоше*. 2, 92 Већ и (х) сече по *свилену* пасу. 3, 41. И на њима (јабукама) *драги* каменови. 3, 149. Па узеше *рујно* пити вино. 3, 205. На *велику* буру *белевију*. 3, 269. Утри сузе од *бијела* лица. 2, 1. Удари га у чело *јуначко*, Дука паде у *зелену* траву. 2, 31. Већ га бац'те у *дебело* море. 3, 51. За *јуначко* питају се здравље. 2, 56. Лепше грло и Милоша *царско*, јесте лепше, него што је било. 2, 38. Да *шарицу* обеселиш мајку. 1, 462. Те *сокола* ћога оседлаше. 2, 44. Примаче се до *коња* гаврана. 4, 25. Ти оседлај *коња* ластавицу. 2, 12. Расла јабука Ранку пред двором: *сребрно* стабло, *злаћене* гране, *бисерно* лишће, *мерцан* јабуке; по њој попело *сиво* голубље. 1, 108.

в

Ну те тих *госпођу* упросит. III. Менчетић 86. К теби *мому* богу, душу уздигох. II. Гундулић 208. Ни ме варај ни ћу сама с тобом *црнциом* стати оди. Ђ. Палмотић 1, 160. Раздражише тебе *бога*. II. Ђорђић, салт. 173. Снахо моја, *од злата јабуко!* 3, 73. Ропче моје, *змијо од Турака!* 2, 44. А ћера га соко, тица сива, Вујачићу Туро¹⁾. Огл. 445. Бијеснога вука поћераше, пуштахију Петра харамбашу²⁾. 4, 8. Не ћу пустит' из тамнице Марка, док м' отпадну ноге до кољена и *јунаку* руке до рамена. 2, 65. Којуну сам три године везла, а све *млада* кријући од мајке. 1, 512. Другом (се) оженити не ћу, него тобом *вилом бродарицом*. Нар. пјес. петр. 2, 379. Ал' је један ноћас издануо од жалости за тобом *ђевојком*. 1, 345.

¹ Мјесто: Тјера га Т. В. стоја (спој.), тице сива (изј.).

² Овдје ваља увети да је харамбаша спојени додатак, а пуштахија и бијесни вук изједначени.

Вољела бих теби робовати, него с тобом, *дивом* друговати. Нар. цјес. рист. 11. Које им даде Мојсије *слуга Господњи*. 18, 7. Докле не настах ја, *Девора*. Суд. 5, 7. И рекоше старцу, *господару* од куће. 19, 22.

К. Миленовић.

У Биограду, мјесеца фебруара 1898.

СТАРА ПИСМА.

ПИСМА ЦРНОГОРСКОГА ВЛАДИКЕ И ГОСПОДАРА ПЕТРА I-ог (СВЕТОГ). *)

САОПШТИО: Л. Поповић.

NACIONALNA BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
SRNOJEMIC

XI. ПИСМО.

Отъ Насъ Владике Петра

Благородној Господи кнезу и *главарима* и свијема Подгоранима
Драги шъ въ

Драги мои Подгорани! Дајем ви свијема вама на знање, да доше преда мном двије парте, које јесу убивене: Давчевић из Браићах који јест убивен од двије куће Страинах или Мила Драгова Томића то јесу Поскаличани, а Давчевић уби Страину. Тако бранећи се Страина да Давчевића убио није е иште суд и правду. Другојаче међу њима суда не може бити но познато је да јест овако право прекратит више зло у напријед да не буде, тако да сте благословени. Давчевић и Страина на њих вољу да менцују двадесет и четири Милу Драгову куштумом от земље, да га отправе од те крви. Ако га оправите Давчевић и Страина да се целивају, ако ли се окриви да се поклони Томић Давчевићу а Давчевић Страини. И, тако били благо-

*) Дванајесто писмо илје писао лично владика Петар I; али почем се тиче наших пограничних ствари, које је обављала комисија, иваслата у име владике Петра и циркула котореког, — то и њега овдје доносимо.

Пошљедње, петнајесто, писмо такође није писао владика Петар I-ви, већ Петар II-ти; али почем се тиче личности већ тада објављеног светитеља Петра I-ог, то не сматрамо сувишним и ово ивнијети јавности. —

словени, да се више с тога крви не пролије, но да се умире кушумом от земље, како су ми се и обећали. Која парта фали да објема одговори. А који ће ово разбити а зна и смути ће, да Бог да и сила Божија да му се смути његов мозак и све његово да погине и да му се његов дом истрачи. А које чељаде зна мушко али женско, ко га је убио а неће казати, да Бог да махнит да каже. А који чојак зна а неће казат, да му се згоди оно што сам више река.

Дајем благословеније правијем и послушнијем. Вѣ прочем јесам ваш доброжелатељ

На *Цетинје*

Маја 1876

Владика Петар.

ХП. ПИСМО.

П њ октомбра — 1876 12 Г.

На Ограђеницу пред црквом светијем Шпиридономъ на гору Папштровску.*)

Ми нижепотписати скупили се на мјесто речено со блашћу Господина савјетника от Гуверна Папштрои и Господина митрополита Петра Петровића, по облашћу от них допушеному укупомјешу учињену у официју Господина Ширкула от Которана 1^о октобра по римски.

Будући разумјели сва зла и штете међу њима учињене от давних временах — међу комунитадом Папштровићском и и међу Подгоранима, то јесу Утржани и Овточићи — от државе Црногорске, и будући чули потанко от обије стране њихове разлоге и з Божијом помоћи осудисмо и судимо како ниже сљеди.

А Управо разумјесмо најзадњу сетенцу учињену међу Папштровићима и Подгоранима годишта Господња 1876 учињена и потписата од Господина митрополита Петра Петровића, како ми ниже подписани са свом часћу похвалисмо и потврдисмо.

П У другу будући разумјесмо и за ове сетенције горје речене разумјесмо потанко: сва зла учињена међу Папштровићима и Подгоранима до дневи данашњега. И по нашој души судисмо и мијенисмо зло за зло и штету за штету за смирити ови пук, толико од обе стране желни, објављујући у напре-

*) При врху првих 12 писама налази се дугуласти печат, велик колико талијер, и на њему пише: *Петаръ Петровићъ. Б. М. православни Архиепископъ: че: зе: ске: при:* (значи: черногорски, зетски, скендеријски и приморски.)

дак, пак да немаду међу њима изскивати никакве ствари од залах и штетах међу њима учињенијема.

Г У трећу осудисмо, да оружје то јест пушке и ножеве и ако се наводи које звоно међу њима преузето, да се има вратити под пијеном један другоме повратити што се нађе по чистојзи свједојзи иза сетенце Господина Митрополита.

Ћ У четврту осудисмо да Утржани и Овточићи плаћају коизи улазе унаприједа у Гору Паштровску по карантана.

П на вола, на брава малога ђа са све баштине (що) што буду купили Утржани и Овточићи на границу Паштровску по закону то јест струментом потписатијем од два здрава свједока да имају уживати како своје и добро купљено. Ако ли се нађе која баштина Паштровска у руке од Утржана и Овточића, која не би била по закону купљена, да је имају вратити Паштровићима.

Е У пету осудисмо да унапредак ако би се по несрећи која слутња догодила међу којијем от комунитади Паштровске, али от кнежине подгорске, да се унаприједа немају смуцават комунитад Паштровска ни кнежина Подгорска, него Паштровићи да имају изискати своје проузроке од Гуверна, такођер исто Подгорани да имају изискати своје проузроке од Господина Митрополита.

С У шесту изнесоше Паштровићи књигу от конфина, (?) која каже међу партама — Паштровићима и Овточићима и Утржанима на ђаџка, марча кѣ и ово потврдисмо како више изговара:

Божо Ђурановић судник и кмет и
Ја Поп Раде Гвозденовић на име
Андреје Никова Пламенца кме-

та, ја **Јоко Радосчевић** потписујем на име **Мића Вуксановића** кмета, кнез **Филип Лазаревић** један от кметовах писах договорно више речејах кметовахъ

Вовјереније равнога преписа од матице — Секретар Черногорски и брдски
Јаков Стефановић Пипер.

ХИИ. ПИСМО.

во имя хрѣта, на ђаџка ÷ (1791) марта њ (8)

на Године.

Да естъ вѣдѣніе свакомъ сѣду али Господару предкім изиде сіе писаніе, како я вѣка Петръ Петровићъ продадохъ

попъ воинъ Лековићъ бостане що имасмо на Године — за деветнаестъ цекинах талијерах ћесаровіех, и свѣше еднъ зградъ више донѣ церкви за шеснаестъ арслана тврскіехъ дае воланъ и слободанъ уживат као своіом имовином. И ово му бише свѣдоци: Марко поповъ из болъвиѣх, раде богдановъ пламенаць, стоянъ ивовъ отъ забеса, и остали кои се намѣрише болъвиѣи и сви Годиняни.

писах и подъ-писах я вѣлика Петръ Петровиць,
своіом рѣком Завише увѣреніе

XIV. ПИСМО.

М. П.

Отъ Насъ Владике Петра.

Честному Г. Попу Марку Лековићю Поздравъ.

Примиосамъ твою книгу съ кономсе правдашъ да ниеси мога нища учинитъ за говеда која су узели Болъвиѣи и годиняни, — Сотониѣима, и да неси преступно уникакву стваръ явну противу Закона. Болъвиѣи ни чуо, и за то сам те молю, но мѣ превелика жадоште на тебе и на твоѣ Годиняне, а знава ниесамъ нису ми — за болевіѣе кажевали, зашто сте и ви и они убѣли говеда — пощое моя молебна книга дошла да говеда вратите, ерѣ ние правода се плпеномъ ћерате; а за главу и за рану я ниесамъ река у мое писмо, да по несретнѣму обычаю вашему опростите, но да вы отговара они коие дужанъ съ главомъ, а не спленовима, ерѣ съ пленовима како що и ти знашъ виша погибѣи и кровпролытия бѣва. Я колико самъ болѣ мога, радио самъ и радимъ да се непросиплѣ крвѣ христіянска а и вы Свещеници дужнисте исто чинитъ и сваки човѣкъ, кои зна за Бога и за душу; али видим да ви мало о томе радите, но се опет бѣим, да неби ко без причешѣа умро, а и које дијете без крста, и зато с Благословом допуштајем Тебе Попе Марко, да можеш свѣштенодѣеиствовати а Бог види сва наша обхожденѣија, којеумъ ћемо бити за све одговорници съ прочемъ остајем

Твой доброжелатель владка Петаръ

Цешинѣ 4 Сетембра 1863.

XV. ПИСМО.

Од насъ Владѣке црногорскога Петра Петровића

благородной господѣ главарима и старѣшйнама свештеническога ѣ мирскога чина ѣ свѣема православнѣма Христянѣма Херцеговачкиема мѣръ ѣ благословеніе!*)

Размѣемъ да е млогѣма христянѣма ѣзъ тѣехъ мѣстахъ желя да пишете светоме Петрѣ, ѣ то е ваше дѣло похвално ѣ благочестиво ерь милостива е найпречѣ начинъ съ коѣемъ се може задобити царство небесно. Я бѣ одауде послао еднога калѣѣра къ вама ѣ писанію, но неѣмамъ чоека коѣе вѣштъ по тѣема краевѣма, зато самъ ѣзабра протопопа Стефана Ковачевића изъ Грахова, ѣ пошилѣмъ га къ вама да пишете светоме Петрѣ кой што хоѣе ѣ колѣкое што кой кадаръ, а протопопъ е чоекъ добри христянинъ ѣ менѣ познатъ врло добро за честна ѣ поштена чоека ѣ зато самъ нѣга ѣ ѣзабра и вама послао ѣ писанію ѣ што кой бѣде писати светоме Петрѣ, нека село даде протопопѣ на писмо ѣ лѣ по томъ писмѣ од нѣга примѣти ѣ вама одговорити да вамъ обрамѣ.

Препорѣчуѣмъ све добре христяне богѣ ѣ светоме Петрѣ остаемъ свакоме добромѣ ѣ честномѣ

Цетинѣ, 29 авгѣста

1835 год.

доброжелатель
владѣка црногорскѣи
П. Петровић.

*) При крају овога писма налази се печат, величиномъ колѣико фиорин, коѣи, ако је добро прочитан, гласи: мохуръ всѣе црне гори.

КАКО ЋЕ УЧИТЕЉ НАЈЛАКШЕ ПОСТИЋИ ДИСЦИПЛИНУ ЗА ВРИЈЕМЕ ПРЕДАВАЊА?

Као свако друштво, или установа, па ма које врсте она била, ако жели, да дуготрајније у свом раду издржи, мора се строго придржавати положенијех себи начела, која и јесу кадра благотворно утицати на даље развиће, усавршење и опстанак истога; тако исто и школа, а нарочито основна школа, узета као посебно и опште човјечанско друштво, мора се за остварење свију својих смјерова постарати, да иста на дјелу покаже, придржавајући се у свом раду онијех правила, која могу жељену цијељ постићи, без скокова, шупљина или затезања.

Та поменута правила јесу школски ред и дисциплина.

Ма да су оба ова појма слична у многоме, — ма да им је главни задатак једнак, опет се они у неколико разликују, — од којих први захвата и школу, и ученика, и учитеља и једном ријечи све, што посла са школом и њезиним напретком има; а други искључиво се брине о ваљаном успостављењу реда за вријеме школских предавања, чим се онај први попуњава и тијем у хармоничну цјелину доводе оно, што школа захтјева.

Методика, као посебна педагошка наука, излажући правила и средства за постигнуће шк. реда и рада налаже нам, да за остварење истога морамо узети у обзир **РЕДНО ПОЛАЖЕЊЕ ШКОЛЕ**; тачност у времену, ред у простору; мир и тишину; дјечију важност, марљивост и лијепо понашање њихово; а за тим: учитеља, шк. наставу, шк. законе, испите, награде и казне.

Узевши у обзир све оне препреке **СИРНОЈЕ ШКОЛЕ** сметају остварењу поменutih особина шк. реда, као: удаљеност школе; непогодна времена; неподесна шк. здања и др., — опазимо одма, а и педагогија нам то казује, да главни покретач цијелог шк. рада, који је извор и добром и рђавом напретку школе, јест сами учитељ, који је позват, да својим радом и вјештином накрие све оно, што ушљед неподесних прилика пропуштити мора, јер гдје учитељ има доста воље, знања и умјења лако је свијем неприликама доскочити и довести свој рад до оне цијељи, коју од њега школа затражује, о чему ћу ја овдје искључиво и говорити.

Дакле, прије свега ако учитељ жели, да му рад и ред у школи за руком иду, треба да скроз прожет буде *љубављу* према ученицима, а из ове се опет рађа воља према раду, а из обадвије стварамо оданост ученикову према себи, помоћу које учитељ сваки свој рад благотворнијем пошљедицама крунише. Једна страна пословица, коју сам давно негдје чуо вели: „Воља и љубав крила су генију за велика дјела!“ а што је у обичном животу геније, то је у школи учитељ.

Осим овога, учитељ свуд на сваком мјесту, а нарочито у школи за вријеме предавања и испитивања, треба да буде свагда благо озбиљан; но треба нам се чувати, да та наша озбиљност не пријеђе у надувеност, из које се последице породи одвратност према школи и ученику, а из ове двије као логична пошљедица излази себичност, због које учитељ није више средство, помоћу кога се од дјетета гради човјек; он у школи више личи на страшило за ученике, који стварају у свом мозгу сами по себи мисао,

да у школу долазе само ради тога, да се плаше, и тијем путем учитељ и нехотице даје право оном неоснованом мишљењу дјетињем, уливеном у душу му из главе његовијех родитеља, још прије него је у школу пошло, да је школа баш мјесто, гдје се дијете мучи и страши, а учитељ средство, преко којег се то постизава.

Да дух наставе освоји срца дјечија; да се несташлук учеников у потпуној мјери ограничи, учитељ се послужује извођењем самијех предавања. Ова морају бити, као што то већ знамо, јасна, лака, разумљива и занимљива — а на тај исти начин и питања му треба удешавати, како ученик нема времена о чему другоме у школи мислити или се другијем забављати, што с дотичнијем предавањем у вези не стоји. Овако дакле гдје учитељ држи један разред, — а гдје он напротив држи по два или три, као што то обично бива код нас, поред овога мора се послуживати посредном и непосредном наставом, т. ј. док једнијема предаје и испитује их, докле у миру друге задржава заказатом им предходно наставом, која се без досаде првијема и у тишини радити може.

О овоме ћемо још нешто рећи, т. ј. онако како ја то у пракси изводим, а сад да проговоримо и о потанкостима, које се при постизавању реда за vriјеме предавања код ученика употребљавају.

Имао сам прилике да то виђу и као ревизор и приватно код неколицине мојих другова учитеља.

Тако н. пр.: ученику је наређено, да мора за скамијом усправно сједјети; да поглед мора непрестано учитеља пратити, чак и онда кад учитељ непосредно посла с њиме и нема; руке ученику на скамији да морају као приковане једна до друге стајати и т. д. и т. д., те му је поврх свега тога свако неовршавање тојњјих правила прописана извјесна казна.

С овиме што ћу сад рећи не омаловажавам ничији рад у томе послу, али га — по мом разумијевању — нимало и не одобравам; једно с тога, што такво извођење реда више личи војничкој дисциплини, која од свјесна створења ствара несвјесну машину, него ли школи, и то баш оној школи, која је пријелаз од куће к школи, гдје свака било хотимична или нехотимична наша необазривост може за навијек младу душу од школе отуђити, устрашивши је и још у почетку истиснувши из и најмањег кутића њезине наклоности к васпитању и даљем образовању. Дјеца су од природе живахна, весела, наклоњена просто инстинктивним забавама и којекаквим дјечијим играма; дакле, ако ми сад једанак употребимо у школи над њиме онакву стегу, коју прије наведох, запитајмо се шта ће бити? Заиста ништа друго, него ћемо од једанпут улити му страх у срце, те ће оно или одма школу напуштити, или ће у њу са зебњом као у бездан улазити, гдје више говора нема о васпитању његовом, пошто оно то примити већ не може без великог усиљавања и довијања нашег. Оваквијем начином сузбијамо дух природе ученикове, а „све што чини силу природи, то или је слаби или свраћа с пута,“ каже педагог.

С друге стране пак ово је неподесно још и с тога, што тијем начином ученику предајемо готова правила шк. реда, удружена још с намјерно изјашњеним казнама, које све ученик мора као неки засебни највећи и најстрашнији предмет у глави држати, гдје ће за свако, ма и најмање неизвршење, клечати, бјен бити, затворен без објода бити и т. д. и т. д.

Извођење шк. реда при предавањима не смије бити особити чин школског рада, него напротив, па ако и јест то најмоћнији чинилац за постигнуће ваљаног усијеха, оно мора узгредно ићи уза свако предавање, т. ј. оно мора из самог предавања извирати без великих објашњавања и наредаба, а не предавање из њега, а то ће бити тек онда, ако су та наша предавања на основу педагошко-методичних правила изведена, као што мало прије напоменусмо. Другијем ријечима: дисциплину за вријеме предавања морамо одржавати самијем предавањем. Истина је, да заведене форме мало час наведеног шк. реда на први поглед изгледају посматраоцу, особито онеме који слабо или готово никако не води рачуна о школским начелима, врло лијепе и умјесне, али онеме — који се томе с мало више пажње обраћа, изгледају врло ружне и неумјесне, јер му ако друго ништа, а оно бар мора одма на ум панути: колико ли је пута ученик, док се до таквог реда дотјерао, добио псовака, изругивања, тољага и клечања и још томе сличнијех опомена и укора, које све, а особито тољаге та „ultima ratio“ у педагошким разматрањима, назвата, врло рђаво упливишу на даље развиће човјековијех моћи, пошто су прави узрок да душу још из млада, као восак гинску, уназаде, уселивши у њу све опачине и разврате, који ће се теке онда познати, кад дотични у самосталан живот ступи.

Ево како о томе говори Русб:

„Чудновато је, да људи, од кад се мијењају у васпитање дјеце, још нијесу изумјели другу справу да руководе дјецу, него надметање, суревновање, завист, таштину, глумкење, страх све најопасније страсти, које могу најбрже да букну и најлакше да покваре душу још прије, него се тијело образује!“

Ево како у томе послу изступају и ми то буде слободно изнијети, па макар ако је, што се рече, и „с главе“ погрешно.

Мој ученик не зна правила при успостављању реда за вријеме предавања, т. ј. акс с њиме непосредно не радим. Он за скамијом сједи, како он хоће; он се занима чим сам хоће; поглед његов иде онамо, куд је њему воља, али само то зна да нипошто не смије с другом говорити.

Ја га изрично не приморавам, да се посредном наставом занима, јер она избија сама по његовој вољи, те зато мога ђака можете и видјети за вријеме предавања другоме којем разреду, гдје често у себи или чита, или пише, или црта или рачуна. Ово ми се чини у толико корисније, што тада ученик изабравши по својој вољи себи занимање нема потребе да се на другога обазире, док међу тим за вријеме заказате, једне исте посредне наставе свијема, одма се да опазити жагор и комешање, пошто је сваки рад да што правилније свој рад изврши, те ће за то или припитати друга до себе, или се наквирити, ако ово прво не смије, да преради томе још сличнијех ствари, а тијем он већ квари шк. ред, гдје су одма потребне казне или опомене с учитељеве стране.

На овај начин моја дисциплина не изгледа нимало строга, али је мени она одвећ плодносна. Ученик се код мене осјећа слободан и свој; не зна за страх ни за тољаге, ако се од правила реда буде оглушио, пошто сам из нечела томе противан, бар за овакве случајеве; те тога ради и држим се оне Ратихове кад каже:

„Нагон и штап противни су природи и мразе дјецу науку!“

Напротив ако сада имам непосредно с њим посла, он зна, како му ваља сјећети и шта му ваља радити. Само тада можете видјети, да мој

ученик мора мирно и управо сјећети, и поглед његов да мене мора непрестано пратити, док предавање или испитивање траје; ум је његов тада заузет искључиво јединијем предавањем, што би му вјешт и на лицу и цијелом држању тијела познати могао, чега на пр. нема ондје, гдје ученик из јединог страха и бојазни од казне мора правилно сјећети и погледом у наставника пиљити, док му је ум у то вријеме сасвијем на другу страну одлетио.

Осим тога на многог ученика, особито на одвећ распуштенога, ја добро утичем буђењем части фамилијарне или племенске. Може бити да ће се, читаоци, који и подругљиво насмијати овоме, што даље слиједи, али опет ћу вам испричати, пошто ми је тај случај врло благотворне пошљедице показао.

Имадијих једног ђака, али тако враголијаста и одвећ распуштена, да му се не зна божјијега лијека. Сва могућа средства употребљавао сам, да га бар до реда у школи на часу доведем, али „што је дикла навикла“ — забадава.

Ученик је то I-ога разреда. Елем једнога дана, послје подне предавах ученицима II-ога разреда нешто из човјечијег тијела. — Али Спасоје не да, па не да. Љути се, ама не помаже. Кренух да га избијем прутом, но брзо, као да ми неко шапну, одустах од намјере, па му се окренух и наставих: „Стид те било, неваљалче, оволико ђака и школи, и сви мирни; а ти један неред правиш, и не даш нам радити! Знаш ли ти, чији си ти? Знаш ли ко ти је отац, и чије си породице? Знаш ли ти, како су твоји ђедови били дика овоме племену и Господару? А ти си покор њин и изрод њин, а не даш се и стид, да се и назовеш њин? Стиди се казати чиј си, ако те запита когод! Такви ће бити на несрећу и себи и кући и Господару и свакоме; такве сваг гони, сваг мрзи и презире!“ Сиромас ђак стоји на ногама, као уконији медајући преда се, а на потоње ријечи моје бризнуше му сузе, које до овога пута никад не могох код њега видјети. Заиста ме обрадова ова појава; понадах се, да сам успио, и баш нијесам се преварио. Наставих за тим опет предавање, а он погурио главу и плаче. Сјутри дан ништа ти љепше од њега: мирно сједи и узео ти нешто, па пише, тако други трећи и сваки дан послје тога настаде. Истина, хоћаше му се по неки пут омакнути на стари занат, а већ ми само један поглед бијаше доста, па да га једнак умирим.

Ево овако се ја у том раду са ученицима управљам, и искуство, ако и мало, кроз моје шестогодишње службовање посвједочило ми је, да се још никад до сад од мога рада нијесам застидио, само гдје мој рад изостао није.

Из узрока тога ја се врло мало обраћам на прије споменуте особине и средства шк. реда, иошто знам, као што и прије казах, да их ушљед још неповољнијех прилика није могуће у довољном обиму остваривати, а знам и то, да све те особине и средства за одржање шк. реда, да, и ако их треба скроз познавати, и ако их као изворна начела у том послу морамо сматрати, опет их сваки наставник по неком свом особито урођеном укусу мора у неколико преиначивати, једно из тога истога узрока, а друго мора их удешавати према извјеснијем околностима и прилагођавати их у духу нарави и времена, у коме је.

Да ли је овај мој рад подесан или неподесан, остављам на оцјену оне г. читатеља, који се морају, и који су баш и позвати да се брину о свестраном развјетку и бољем напретку шк. рада, јер ако не будемо изно-

сили на јавност било то преко овог листа, или на учитељским скуповима којијех, на жалост, ми не држимо, наше особите назоре при вршењу наше васпитно наставне дужности, никад нећемо моћи ни при најбољијем околностима унаприједити и усавршити оно, на што смо, по овом нашем најплеменитијем, најделикатнијем и најтежем раду нашем позвати.

Шавник, 29 априла 1898 године.

учитељ **Косто Лучић.**

РАД К. Ц. ШКОЛСКЕ КОМИСИЈЕ.

Реферат Ђура Шпадијера на уџбеник „Рачуница за трећи разред основнијех школа,“ израдили: **Н. Н. и Н. Н.**

Част ми је поднијети тој Славној Школ. Комисији мој реферат на поменути уџбеник. Захваљујући на пажњи те Славне Школ. Комисије о повјерењу и признању, које у њој уживам, — што високо цијеним, — тежио сам да се покажем достојан тог тешког, часног, корисног и родољубивог рада.

У колико сам у овом раду успио, то ће боље та Славна Школ. Комисија оцијенити; а надам се, да сам се у неколико и одужио том признању способности и мог рада, трудећи се, да, што ми силе допуштају и знање, свестрано оцијеним овај и предходне уџбенике с обећањем, да ћу и даље вагда на услузи стајати и радо се одзивати сваком комисијском повјерењу у потребним радовима.

При реферисању овог уџбеника држао сам се следећег реда: прво сам изложио садржај уџбеника, па основни преглед, појединачни преглед и најпослије резултат цијелог реферисања.

І. САДРЖАЈ.

Ова је рачуница подијељена на три одсеја.

Први одсек раздијељен је на:

1. *Вјежбање у бројном простору до 1000.* (Ради понављања) у сва четири проста вида рачунања са неименованим бројевима. Послије су задатци: шта је половина, трећина, четвртина ит.д. до једанајестине од бројева: 2, 8, 16 и т. д. т. ј. од бројева у којима се налази дио без остатка. Јединице и десетице, стотине, хиљаде; читање и писање бројева.

II. *Радња у бројном простору до 1000.* 1. *Сабирање.* а) Напаметно сабирање чистијех бројева. в) Писмено сабирање чистијех бројева. Правила сабирања. г) Писмено сабирање именованијех бројева.

2. *Одузимање.* а) Напаметно одузимање чистијех бројева. б) Напаметно одузимање именованијех бројева. в) Писмено одузимање чистијех бројева. Мјешовити задатци (сабирање и одузимање.)

3. *Множење.* а) Напаметно множење чистијех бројева. б) Напаметно множење именованијех бројева. в) Писмено множење чистијех бројева. Правило множења. г) Писмено множење именованијех бројева.

4. *Дијељење.* а) Напаметно дијељење чистијех бројева. б) Напаметно дијељење именованијех бројева. в) Писмено дијељење чистијех бројева.

Правила дијелења г. Писмено дијелење именованијех бројева. Мјешовити задатци. (Сва четири вида.)

Други одејек садржи ове дијелове:

1. *Мјере*, и то 1. новци, 2. вријеме, 3 мјера за дужину, 4 мјера за запремину (течности), 5. мјера за тежину, 6. мјера за артију (карту), 7. Бројне мјере и вјезбање (из истог.)

II. *Вишеименовани бројеви*. 1. *Сабирање*. а) Напаметно. б) Писмено. Правило сабирања вишеименованијех бројева. Задатци.

2. *Одузимање*. а) Напаметно. б) Писмено. Правило одузимања вишеименованијех бројева. Задатци.

3. *Множење*. а) Напаметно. б) Писмено. Правило множења вишеименованијех бројева са једноименијем. Задатци.

4. *Дијелење*. а) Напаметно. б) Писмено. Правило дијелења вишеименованијех бројева са једноименијем. Задатци.

Трећи одејек садржи:

1. *Десетини бројеви*. а) Претходно испитивање. б) Упознавање десетинијех, стотинитијех и хиљадитијех. в. Писање и читање 1. *Сабирање*. а. Напаметно. б. Писмено. Задатци.

2. *Одузимање*. а) Напаметно. б) Писмено. Задатци.

3. *Множење*. а) Напаметно. б) Писмено. Задатци.

Уз ове четири вида десетичног рачунања постављење су на одређена мјеста дефиниције како се сабирају, одузимају, множе и дијеле десетични разломци. NACIONALNA

II. *Закључни рачуни*. а) Закључак од множине на многостручни број (Множење). б) Закључак од множине на један дио (Дијелење). в) Закључак од мноштва на јединицу и на другу мношину (Спојено множење и дијелење). CRNOJEVIĆ

II. ОСНОВНИ ПРЕГЛЕД.

Први одејек страна 1. I. *Вјезбања ради понављања* свега, што је прођено у I и II разреду из рачуна, г. г. писци као врло потребна ставили су на своје мјесто. Понављање је израђено тако, да дјеца понове прво обична четири вида рачуна до броја 100 и то само с именованијема бројевима, а послије подједу бројева на половине, трећине, четвртине и т. д., што су јединице, десетице и најпослије таблицу множења и дијелења. Добро би било да је послије овога дошло неколико именованијех задатака.

II. *Бројни простор до 1000* стр. 9 садржи упознавање бројева до 1000. Ово упознавање изведено је методично, јер прво долази упознавање јединице, десетице, стотине, па хиљаде. Послије овога постављени су из истог разни задатци, па онда таблица, која показује, гдје је мјесто којему броју, и најпослије растварање и писање бројева.

На овај се начин прво извјезбају ђаци, да пишу разне бројеве до 1000, да знаду сваком по мјесту име и како треба пропуштено мјесто потпунити. Ово је потребно било учинити, јер без овога не би се могло успјешно даље радити. Сваки наставник гријеша, који почиње радњу са бројевима, прије него су их дјеца добро научила: а тако исто и они, који то раде у једно исто вријеме. Ово су г. г. писци добро схватили.

III. *Радња у бројном простору до 1000* стр. 13 добро је постављена и методично раздијелена, јер прво долази напаметно сабирање именованијех бројева, па онда напаметно сабирање именованијех бројева. Послије

овога долази писмена радња с неименованијем бројевима и правила за поједине видове рачуна, па онда писмена радња с именованијема бројевима. Послије сабирања и одузимања постављени су неки задатци ради понављања, а тако исто и послије множења и дијељења. Овај је материјал добро распоређен, јер иначе не би ишла ова радња с успјехом; а што је више вјежбања ма у ком предмету, а особито у математици, то онај предмет све више постаје дјечија својина, јер им је јаснији, па интересантнији и схватљивији.

Добро су учинили г. г. писци, што су послије упознавања бројева поставили задатке, да се дјеца извјежбају, прије свега, колико износи сума, кад саберемо на показани начин два или више бројева; колико остатка, кад одуземемо; колико производ, кад помножимо; колико дио, кад подијелимо. На овај се начин дјеца спреме да добро сабирају, одузимљу и т. д. Послије овога иде се постепено с писменим вјежбањем неименованих бројева, да се дјеца извјежбају и у оним бројевима, с којима није лако на памет рачунати. Па онда долази писмено рачунање с именованим бројевима. По моме мишљењу друкчије и не би ваљало извести проста четири вида рачунања с бројевима до 1000, него као што су учинили г. г. писци ове рачунице. Осим овога, да би то знање постало дјечи као њина својина, вјежбају се у разним задатцима и то послије прва и послије друга два вида рачуна. Пошљедње је вјежбање из ова четири вида, а прво из прва два вида. Овим мјешовитим задатцима учињена је учитељу олакшица, да сам не пише на табли дјечи задатке за домаће радње, јер и онако не достаје му времена за наставни рад, кад има по три разреда.

Други одсјек стр. 53. *Мјере.* По моме мњењу добро су учинили г. г. писци, што су овдје ставили мјере, јер одмах пошто свршимо упознавање и рачунање с бројевима до 1000 (у два четири вида, упознајемо мјере (опширније него у II разреду), вишеименоване бројеве и рачунање с њима, што нам служи као базис за даљи рад у рачунању. Кад не бисмо дјечи показали мјере, а давали им из њих и на основу њих задатке, ми би их управо мучили без икаква успјеха. На овај начин ма и не знао учитељ добро метод рачуна, опет ће моћи изаћи на крај, ако се буде држао реда овога уџбеника. Многи су прије гријешили држећи се реда, који је у до садашњој рачуници, те су све свршавали или боље рећи предиставали без да су дали дјечи појам о мјерама; а то је било с тога, што су мјере на крају рачунице. Ово се најлакше може опазити при испитима, јер дјеца најгоре знаду мјере; а то је с тога, што су се у томе врло мало вјебали.

II. *Вишеименовани бројеви* (стр. 57) по Наставном Плану не би могли доћи у овој рачуници, али ја се слажем с г. г. писцима, да треба. У томе је баш и оскудијевала прва рачуница. У првој и другој рачуници г. г. писаца употребљавани су само форинти, метри, килограми и т. д. и те јединице извјесних мјера, а у III. разреду мора се корачити напријед, као што су и г. г. писци ове рачунице урадили. Они су у неколико употребили вишеименоване и то је као неки појам о тим бројевима; а у IV. раз. мислим, да ће поћи даље. Врло је досадно било дјечи три године да рачунају само са јединицама мјера, те су морали огугнути према таквим задатцима. Ово је мјесто и најугодније и најприродније за вишеименоване бројеве, јер дјеца морају знати прво рачунање са простим бројевима именованим и неименованим и са мјерама, па послије прећи на друга правила

рачунања, као што је у овој рачуници. Послије све ове спреме у овој рачуници долазе десетни бројеви и закључни рачуни, што се не би могло обрађивати, док се дјеца утврде у проста четири вида рачуна са и без мјера. Осим овога врло су добро поставили г. г. писци вишеименованим бројевима и правила, како се сабирају, одузимају, множе и дијеле.

Трећи одсјек стр. 73. Упознавање десетних бројева иде постепено. Примјери се дају да дјецу испитамо у цијелим бројевима и њиној подјели. Послије овога бива упознавање десетних, стотих и хиљадитих. На хиљадите г. г. писци задржали су се, а даље оставили су за IV. разред.

Послије појединог упознавања десетних бројева, постављени су и задатци из истог; а послије свега упознавања таблица, по којој ће дјеца добро запамтити мјесто сваког децимала, десетне тачке и цијелих бројева.

У опште рећи: упознавање десетних бројева израђено је методично и заиста могу се дјеца добро спремити за сабирање, одузимање, множење и дијељење истих.

По упознавању десетичних бројева долазе четири вида са истима.

Метод је и овдје погођен. Прво је напаметно сабирање, па онда писмено. Уз писмено сабирање иду и објашњења, која су правилно и разумљиво изведена. По овоме се види, да су г. г. писцима добро познати наши учитељи. Послије овога долази правило сабирања и неименовани и именовани задатци. По овоме реду израђени су сви видови. У множењу и дијељењу обрађена је нарочита пажња на све тешкоће и могуће задатке, овдје би се дјеца могла помести, а на учитеље се овдје није наде полагало, јер су сви такви задатци објашњени.

II. *Закључни рачуни* долазе исто у III. дијелу, одмах послије десетичних бројева. Што су г. г. писци припремили за закључне рачуне, по моме мишљењу, добро су учинили, јер за решавање закључних рачуна потребно је, да су дјеца спремна из простих, десетних и вишеименованих бројева у четири вида рачунања.

Много би боље било, да су г. г. писци решавали задатке у закључним рачуница свођењем на јединицу, као што је и казато у Наст. Плану.

Овај је начин свуд добро примљен као најбољи. Дјеца на овај начин лако схвате, разумију и лако решавају задатке; а што је најглавније, добро их упамте и најдаље им овај начин решавања траје у памети.

III. ПОЈЕДИНИЧНИ ПРЕГЛЕД.

Први дио. *Сабирање* од 1.—8. стране добро је израђено. Само на 6. страни треба додати неколико именованијех задатака, као што је учињено и у II. рачуници, да би била потпуна репетиција прошлогодишњег.

На страни 8. све је добро израђено осим таблице дијељења, која је осим првога реда сва погрјешно израђена.

На страни 9. прешло се преко хиљаде и то у 8. и 9. реду оздо.

На страни 9. у редовима 3., 4., 5. и 6. оздо треба измијенити ред, па ставити прво: колико стотина има јединица, па десетица т. ј. 3. и 4. ред да дођу пред 5. и 6., јер треба прије подијелити стотину на десетице, па онда казати колико десетица има јединица, дакле, треба прво поставити прву подјелу стотине, па онда подјелу подјеле.

При дну исте стране, два реда оздо, и на 10. страни шест редова озго треба измијенити ставивши прво подјелу на стотине, десетице, па јединице. На истој (10.) страни прве два реда треба премјестити послије

десетица од стотина. Даље овај премјештај би био овакав прво: колико стотина има десетица и колико јединица, па онда: колико хиљада има стотина, колико десетица, колико јединица. Разликовање, колико је који број од којег а већи или мањи, остаје са истим бројевима. Остало на 10. страни све је добро.

На стр. II. треба избацити знаке „ (двије запете), па ставити горе наведене ријечи, јер свуд није један исти падеж што зависи од предходних бројева. Осим овога треба задатке поставити јасно и за дјецу схватљиво. Ово исто вриједи и за страну 12. у редовима 1, 2, 3, 4, 7, 8, и 9. оздо, а озго у 7, 8, и 9.

На страни 12. пред тачком 8. треба додати и ову тачку „раствори сљедеће бројеве на стотине и јединице.“ Кад је добро изражено предходно, није одвише ни ова тачка, него, напротив, она попуњава ово растварање бројева до 1000.

На страни 13. и свуд, гдје је употребљен у овој рачуници израз „чистијех бројева,“ треба избацити придјев „чисти“, који овдје замјењује придјев „неименовани,“ па ставити „неименованијех бројева.“ Придјев „чисти“ обично се придјева именицама, кад хоће да се каже, да нека ствар или лице нема прљотина психичких, моралних или физичких. По пут овога говори се и „чисти рачун“ или „чиста образа“ (мјесто „поште-на“, али за бројеве није сам чуо. По овоме морало би се рећи за именоване бројеви „нечисти.“

На страни 13. израђени су у сваком дијелу први задатци. То није потребно бар у онима, којима збир не прелази број 100, а у другима може и остати. Да је учињено на 1, 2, 3, страни у понављању прошлогодишњег, могло би поднијети, али овдје, послије понављања неке исте ствари, није нужно. Ово је учињено и на 14. и 15. страни, тако исто и свим другим видовима, што би се могло изоставити. Многи од ових задатака није су правилно израђени, као они што им је збир: 111, 109, 113, 116, 114, 122, 123, 126.

Од 13. до 19. стране треба из напаметног сабирања избацити све оне задатке, којима је збир већи од броја 500. То је потребно, јер тамо има толико задатака, којима дјеца не могу запамтити ни факторе, а не израдити их. Осим тога по Наст. Плану напаметно рачунање у III. разреду не смије пријећи број 500 (а писмено 1000.)

На страни 18. у напаметном сабирању именованијех бројева такођер, има задатака, којима збир прелази број 500, те и њих због горњих узрока треба избацити. Ти су задатци: 1, 2, 6, а на страни 19. задатци: 10, 11, 13, 14, 15, 18, 20 и 21. Остали су сви добро постављени.

На страни 20. налази се знак питања испод сабирања. Мишљења сам, да их треба избацити свуда, гдје су употребљени у сва четири вида рачуна. Довољно је, да дјеца памте и науче знак равности, што припада математици, а знак питања може доћи при крају именованијех задатака.

На страни 21. (Правило сабирања) налази се дефиниција, што се зове сабирање: „Сабирање је онај рачун, у коме има да се сабере неколико бројева.“ Мислим да би јасније било за дјецу овако одредити шта је то сабирање: сабирање је радња у којој више бројева састављамо у један број.

Мјесто „сабирци су они бројеви, који се сабирају“ треба казати „бројеви, које сабирамо зову се сабирци,“ а мјесто „збир је онај број, који се добије сабирањем,“ треба „број, који се добије сабирањем, зове се збир

(сума)“. Мјесто „сабирати се почиње с јединица“ треба казати: „*Сабирање почиње скупљањем јединица, па десетица, стотина и ш. д.*“

На страни **22**. у задатку 13. мјесто „хектолитара“ треба ставити „килограма,“ јер је килограм мјера за тежину чврстих ствари, а хектолитар за течности (виђи 54. страну ове рачунице.) По овоме што су г. г. писци поставили правилно ове мјере на 54 страни, мора се признати, да је ова погрешка учињена случајно. На истој страни, а у 15. задатку треба поправити „у мене,“ а тако исто и „у мога брата“ и „у нас обојице,“ па мјесто тих израза ставити „ја имам,“ па „а мој брат има“ и „а колико имамо обојица.“ Предлог „у“ оvdје нема мјеста, ово је својство руског језика, а не српскога. У оваким случајевима предлог „у“ употребљава се за шупље ствари, као: „у бурету има“ „у кући живи“ „у боцу сипље,“ или кад што ступа у свезу са онијем, што значи ријеч с тијем предлогом: „у ковача црне руке.“ На истој страни у 17. задатку треба замијенити ријеч „хљебар“ ријечју „пекар“ (фурунџија,) јер у оваким случајевима по радњи радници добијају име као од *зидати* — *зидар*; *возити* — *возач*; *орати* — *орач*. *носити* — *носач*, па и од радње *пећи* — *пећар* (или пекар.)

Одузимање. Исте примједбе које су учињене у сабирању односно ријечи „чистијех,“ израђенијех задатака у напаметном рачунању и односно задатка, који прелазе број 500 у напаметном рачунању, вриједје и за одузимање. Задатци, који прелазе број пет стотина, налазе се и у именованијем задатцима на 26. и 27. страни.

Ти су задатци: 1., 2., 3., 5., 6., 8., 10., 11., 12., 13., 14., 15., 16., 17., 18., 20., 21., 22. и 23. Ове задатке треба само у бројевима скратити да не буде више ни у умалителу ни у умалитељу од 500, а тако исто ни у остатку.

На страни **28** у свима задатцима, у којима се налази питање (гдје је мјесто остатку) треба избацити знак питања, што је већ и напријед речено.

На страни **29** (правила одузимања) мјесто дефиниције: „Одузимање је онај рачун, у коме има, да се одузме један број од другога,“ треба ставити „*Одузимање је рачунска радња, у којој се тражи разлика између два броја.*“

На страни **30** у 12 задатку употребљени су „хектолитри“ мјесто „килограма.“ Тако исто и на страни **31** у 9 задатку. Треба то поправити.

Множење. На страни **32** у напаметном множењу треба избацити све оне задатке, који прелазе број 500. Друго је све добро. Тако исто и на 33 и 34 страни треба избацити неке задатке, који су прешли број 500.

На **34** страни и множимак и множитељ су од двије бројке, те тиме је на поменутој страни још више отешчано напаметно множење, осим што производ износи преко броја 500. Ове исте погрјешке учињене су и на **35** страни и то до напаметно множење именованијех бројева и у именованијем бројевима 3. задатак.

На страни **26**. прешло се преко броја 500 у задатцима: 7., 8., 10., 12., 13., 14., 15., 16., 17, 18., 19., 20., 21., 22, 23. и 25. Ове задатке треба у бројевима скратити, како неће прелазити број 500 и тл. Ове задатке треба на 39 страни, јер тамо већина задатака не прелази број 500. Те по томе ови напаметни zgodни би били за писмене задатке, а писмени за напаметне.

На страни 37 у 3 задатку није потребно било објашњавати множење на два начина, јер тиме можемо смести дјецу, да ниједан начин не науче. Дobar је онај други начин са „или,“ а први треба избацити $(72 \times 4 = 8$

$$\begin{array}{r} 280 \\ \underline{288} \end{array}$$

или $(72 \times 4 = 288)$.

Ово исто вриједи и за 4., 5. и 6 задатак на истој страни и 7. и 8. на 38. страни.

На страни 38. налазе се двије дефиниције у једној „шта је множење;“ али ниједна није потпуна. „Множење је онај рачун, у којему има да се помножи један број с другијем, или множење је онај рачун, у којему има да се један број увелича за неколико пута.“ Дефинисати множење требало би за дјецу, по мом мишљењу, овако: „Множење је рачунска радња, у којој толико пута умножимо један број, колико други има у себи јединица.“ Мјесто ријечи „повојимо“ може се употребити и ријеч „помножимо.“ У дефиницији г. г. писаца ријеч „увелича“ не може се овдје употребити.

Двије дефиниције што је *множимак*, а што *множишело*, много је, треба само по једна да остане и то она под број 4, или она под број 5, а друге двије изоставити.

На страни 39 није јасно казано, како се множи. Мислим да би овако јасније било: „Множи се кад се помноже јединице па десетице, стотине и ш. д. множимка са јединицама, па десетицама, стотинама и ш. д. множишело.“

На страни 39 у 18 задатку употребљени су „хектолитри,“ а треба „килограми.“

У напаметном множењу, скоро у сваком задатку, множимак је и множител од по двије бројке; а у писменом, *напротив* један је дио од двије, а један од једне бројке. Трбало би учинити промјену у овим задатцима или их измијенити, али свакајакo настојавати да писмени задатци буду тежи од усмених.

Ради поступности учинили су г. г. писци, да се множе јединице и десетице множимка са јединицама и десетицама множитеља, а јединице, десетице и стотине множимка са јединицама или са јединицама и десетицама множитеља. У другој рачуници било је да се множе јединице и десетице са јединицама, а у првој јединице са јединицама, што су г. г. писци методично израдили и добро предвиђели, те су се у овим рачуницама и држали те поступности.

Дијелење. На 40 страни треба избацити из напаметног дијелења све оне задатке, који прелазе број 500. Тако исто и на 41 и 42 страни. На 43 страни тешки су за дјецу напаметни задатци, који прелазе број 500, а са по двије цифре. Мишљења сам, да их треба избацити, осим оних, којијема су јединице у дјелимку и у дјелитељу „нула.“ При дну ове стране налазе се питања, што је половина од: 200, 600, 400, 800 и т. д. Из ових задатака треба избацити све оне, који прелазе број 500. Ово исто треба учинити и на 44, 45 и 46 страни (у прве четири реда на 46 страни).

На 46 страни треба скратити у напаметном дијелењу именованијех бројева задатке: 1, 2, 3, 4, 5, 7 и 8, јер прелазе број 500. Тако исто и на страни 47 задатке 9, 12, 14, 15, 18, 19, 20, 21, 22, 25, 26 и 27 тиме више, што је тамо дјелитељ од двије бројке.

На страни **48** врло су лијепо објашњени први задатци у дијељењу. Ту је казано, што се дијели, на чем, што је изашло из тог дијељења и на посљетку, који је знак дијељења. Добро би било, да су г. г. писци потанко описали како се врши дијељење.

На страни **49.** (Правило дијељења). Мјесто одредбе што је дијељење „Дијељење је онај рачун, у коме има да се један број подијели кроз други“ мислим, да би јаснија била ова „Дијељење је рачунска радња, којом се тражи, колико се један број у другом садржи.“ Уопште све дефиниције боље би било да дођу при крају сваке радње.

На **50** страни налази се **15** задатак израђен и објашњен. По моме мишљењу боље би било, да је тај задатак дошао на прво мјесто писменог дијељења именованијех бројева, а не у средину.

На **51** страни употребљени су „хектолитри“ мјесто „килограма.“ Треба их замијенити.

На **57** страни постављени су именовани напаметни задатци, па именовани. Треба их промијенити, као што је учињено и у писменом дијелу. Ову исту поправку треба учинити у одузимању **61** и **62** страна; множењу **65** и **66** страна и дијељењу **69** и **70** страна вишеименованијех бројева.

На стр. **62** задатци **6** и **12** пријешли су број **500**. Треба их скратити.

На стр. **66** и **67** треба избацити у „помножи напаметно и помножи писмено“ све бројеве, који показују ред задатка, јер су пред бројевима од задатака, а не долазе под засебни ред, почевши од броја **1**.

На **69** страни **18** задатка напаметног дијељења пријешло се преко броја **500**.

Радња у четири вида са вишеименованијема бројевима није овако подесна, као што су кардици и писци. Прво и не би требало стављати овдје вишеименоване бројеве, кад се не би лакши и дјеци схватљивији начин. Код г. г. писаца дјeca сабирају прво нижа именована (као новчић), па последице виша именована (као форинте). То би могло поднијети у сабирању, али у одузимању не може. На пр. нека дијете одузме од **5** фор. и **27** нов., **4** фор. **58** нов., није му могуће на овај начин, кад посебно одузима прво новчиће од новчића, па пошто је то свршио форинте од форината. Тако исто и у множењу и дијељењу.

Ово нам може посвједочити и **9.** задатак на **68.** страни.

У дијељењу пак остају цијели неподијелени, те их треба претварати, да их подијелимо у нижа именована. Напр. **21** фор. и **24** нов. подијелимо на **2.** друга. Два у два јест један; — два у један не може. Сад ће дијете претворити **1** фор. у новчиће и подијелити их. Послије овога подијелити ће **24** нов. Све ово може се учинити лакше у сва четири вида: претворити форинте у новчиће (најнижа именована), па радити.

Закључни рачуни од **93.** стране до краја.

Како су г. г. писци ове рачунице ријешили неке задатке, ради примјера закључних рачуна, не могу се сви други закључни рачуни по њима решавати. Овај је начин решавања просто објашњење, а не начин, како да се раде закључни рачуни. Најсигурнији, најјаснији и најлакши је начин решавања закључних рачуна „свођењем на јединицу.“

Овај је начин свуд примљен као најбољи. Због овога примјере: први на **94.** стр., први на **95.** стр., **15.** на **96.** стр., **1.** на **97.** стр. и **18.** на **98.** страни треба објаснити ради примјера „свођењем на јединицу.“ По

овоме начину морају се избацити наслови „множење“ у загради 94. стр. „дијељење“ 95. стр. и „спојено множење и дијељење“ стр. 97.

На страни 95. у задатку 19. мјесто „хектолитра“, треба ставити „килограма“, а тако и у задатцима 8., 11., 11. на 97. страни. Остало све у закључним рачунима може остати, јер је добро израђено. Задатци су подесни и не прелазе одређену цифру у Наставном Плану, до које се мора радити у трећем разреду осн. школе. —

Цијела ова рачуница има 98. страна. На први мах рекао би ко, да је превелик материјал за основну школу, али није, јер већи дио од ње захватају објашњења, правило и једноврсни задатци, те може овај уџбеник послужити, да се из њега дају писмене радње и у школи и код куће, а особито су за то погодни мјешовити задатци.

IV. РЕСУЛТАТ РЕФЕРАТА.

Г. г. писци ове рачунице уложили су врло велики труд не само око ове него и око првих рачуница. Све што су више радили све им се више и воља отварала према своме раду, што нам посвједочавају све мање погрјешке и омашке, које се лако не даду опазити.

Управо рећи, што се тиче ове рачунице, да је оптампана оваква, какву су је предали г. г. писци Славној Шк. Комисији, не би се од њене стране постиједала. Сви су дијелови добро постављени и на своје мјесто. Сваки је дио постепено развијен и методично. У кратко основа је врло добра. Једино, што се могло примјетити, то су биле мање погрјешке и омашке, које не могу никакo изгубити важност овом уџбенику. За то препоручујем Славној Школ. Комисији, да овај уџбеник усвоји; а што се тиче примједба, то ће г. г. писци врло лако и брзо у коректури исправити.

Цетиње, 1/IX 1897.

CRNOJEVIĆ

Са особитим поштовањем

Ђуро Шпадијер, управ. учитељ.

Ц Р К В Е Н И Г Л А С Н И К.

Приложници. — *Јавна благодарност.* Наш племеник и брат Јошо Сердарев Мартиновић из Баица, сада живећи у Брђанки (Русији), послао је парохијалној цркви храму светог Јована Крститеља у Баице једно велико скупоцјено свето Јеванђеље, са чиме је нашу цркву украсио, а своје племе јако задовољио; на чему се нашем брату Јошу Сердареву Мартиновићу од стране свега браства најсрдачније благодари.

Баице, 15. Јунија 1898.

Браство Мартиновићи.

Осмогласник — **Октоих на инглеском језику.** Скоро је чувена О. А. Новикова, руска списатељка, добро позната у Западној Јевропи, назвала Русију политичнијем љекарем Западне Јевропе. Данас руски класични писци, као Толстој, Достојевски и др. читају се у Инглеској, Фран-

пуској, Њемачкој и у пријеводу и у оригиналу као и домаћи писци, и већ се опазио велики утицај руске књижевности, руске, или боље рећи особите словенске философије на књижевност западнојевропску. Но као да се неће само у том правцу ограничити руски утицај. Сваки дан читамо, како и наша православна источна вјера све више и више привлачи на се пажњу умнијех људи Западне Јевропе. Осим старо-католика, којих број сваке године расте све више и више, и који у православно-источном хришћанству виде чисту Христову вјеру и православље првијех вијекова Хришћанства, у Инглеској има већ више десетина година опажка се тежња да се инглеска црква саједини са православном источном. И инглески и руски богослови — научењаци полагају, корак по корак неуморно раде на узајамном упознавању. Као средство к узајамном зближењу треба сматрати и пријевод православног Октоиха на инглески језик. Овај је пријевод извршио руски свештеник у Лондону, Николај Васиљевић Орлов. Књига је штампана у Лондону 24 маја ов. год. Натпис јој је: „Octoechos, or the book of eight tones...“ и т. д. Дубоко и свестрано познавање не само инглеског језика, него и инглеске богослужабне књижевности дало је могућност превођачу постићи у свом дјелу ванредну тачност и прозачну јасноћу, те је читалац Инглез у стању разумјети сву љепоту наших богослужабнијех пјевања. Сличног радника у иностранству Руси имаду и у Њемачкој, а то је чувени свештеник о. А. П. Маљцев у Берлину, а и по другијем мјестима их.

Управно-административна организација Патријаршије Цариградске или цркве православне у Отоманској Царевини. Васељена Патријаршија под својим духовним водством има (74) седамдесет и четири епархије или митрополије. У Великој митрополијама као што су: Ираклијска, Солунска, Смирнијска, Ефеска и још неке у М. Азији и Европској Турској постоје једна или више епископија, а уз неке старе и изнемогле митрополите постоје и помоћни епископи (ἐπίσκοποι ἐκτετακτοί). Ове помоћне епископе могу имати и они митрополити, који имају велике епархије, а немају права да могу имати епископије у истима, и наравно, да те помоћне епископе сваки од митрополита који од њих има потребу, мора канонским путем тражити од велике цркве, која о томе доноси ријешења, према потреби и разлозима изнесеним у предлогу дотичног митрополита.

Епархијама — митрополијама — управљају митрополити, а епископијама епископи, али су ови други потчињени првима, а обоји патријаршији у Цариграду, односно Св. Синоду.

Епархије и митрополије подијелене су на три квалификациона реда, који се зову „ступци.“ И тако у првом „ступцу“ долазе епархије:

1. Ђесаријска; 2. Ефеска; 3. Ираклијска; 4. Ђизичка; 5. Никомидијска; 6. Nikeјска; 7. Халкидопска; 8. Дерконска; 9. Солунска; 10. Једренска; 11. Амасијска; 12. Јаџинска; 12. Бруска; 14. Педагонијско-Ђитољска; 15. Новођесаријска; 16. Иконијска; 17. Веријска; 18. Писидијска; 19. Критска; 20. Транезунтска; 21. Никопољска (Превез); 22. Пловдивска; 23. Родоска; 24. Сереска; 25. Драмска. У другој су „ступцу“:

26. Смирнијска; 27. Митилинска; 28. Димоточка, 29. Ангорска; 30. Филадельфиска; 31. Медничка; 32. Еноска; 33. Митимска; 34. Месимвријска; 45. Самоска; 36. Визијска; 38. Анхијалска; 38. Варпенска; 39. Маронијска; 40. Силивријска; 41. Созогагатопољска; 42. Ксантијска; 43. Гапохорска; 44. Хијоска, 45. Лимпијска; 46. Имверијска; 47. Драчка; 48. Скопска; 49. Костурска; 50. Рашко-Привренска.

У трећем „ступцу“

51. Воденска; 52. Корчанска; 53. Бератска; 54. Струмничка; 55. Гребенска; 56. Сисанијска; 57. Могленска; 58. Охридска; 59. Дебарска; 60. Касандријска; 61. Халдејска; 62. Еласопска; 63. Приконишка; 64. Дрино-65. Кооска; 66. Литичка; 67. Карпатска; 68. Србице-Божанска; 69. Неврокопска; 70. Лера и Калимна; 71. Елевтеропољска; 72. Колопијска; 73. Парамитијска; 74. Беласка.

И тако у првом ступцу, или митрополија првога реда, има двадесет и пет, у другом двадесет и пет и у трећем двадесет и четири: свега седамдесет и четири митрополије.

Овоме броју треба додати још и три митрополије, и то: Босанску у Сарајеву, Зворничку или Тузланску и Херцеговачку у Мостару. У овим митрополијама у Босни и Херцеговини живе православни Срби.

(Босанско-Херцеговачка православна црква). „Цариградски Гласник“ доноси: Ономад су стигли у Цариград повјереници босанско-херцеговачких српско православних општина: Г. Г. Глиша Јефтановић из Сарајева, Војислав Шола и Владимир Радовић из Мостара, Лазар Јовановић из Тузле и Коста Кујунџић из Лијевна. Повод њиховоме доласку је, као што јављају аустро-угарски листови, ријешење питања за уређење православне цркве у Босни и Херцеговини.

Као што је познато конкордат (угвор) о привременој црквеној организацији у Босни и Херцеговини, који је закључио 1880 год. са Аустријом тадањи Васељени Патријарх Јоаким III није потпуно обиљежио одношаје између цариградске и босанско-херцеговачке цркве. Природна је претпоставка да епископе треба да поставља Васељени Патријарх из мјеснога српског босанско-херцеговачког свештенства, а да их по том влада потврђује, иначе се не би разумјела духовна веза између Патријаршије и православне цркве у Босни и Херцеговини, нити се у противноме, може рећи, да се ова црква налази под управом цариградског патријарха. Конкордат не одлучује тачно, какви одношаји имају да постоје између епископа и патријарха; у чему се састоји њина власт цариградске цркве, од које зависи босанско-херцеговачка црква, којим путем и чијим се учешћем врши духовни суд и у којим случајима има право потчињена црква да се односи са патријархом. Босанско-херцеговачко свештенство дужно је, да се обраћа Васељеном Патријарху ради ријешења својих несугласица, пошто окупациона влада сама вели, да нема права да те несугласице расправља.

Исто тако конкордат ништа не говори о духовним судовима (консисторјама). Духовни судови немају право разводити бракове, јер је то право Патријархово, те су отуда потребни одређени и непрекидни односи између босанске цркве и патријаршије — матере цркве.

У прошлости је постојала много тјешња веза између босан.-херц. и цариградске цркве. Тако је и православна босан.-херц. црква учествовала у изборима васељенског патријарха. У конкордату се о томе ништа не говори и већ у изборима посљењег цариград. патријарха није учествовала бос.-херц. црква.

Пошто су дакле у томе привременом конкордату Јоакима III остала многа битна питања необјашњена, горепоменути повјереници изврдили су напрт за самоуправу православне цркве у Босни и Херцеговини, те да се сва питања црквена једном коначно уреде. Они су тај напрт, полазећи за

Цариград, предали на увиђај и аустро-угарском министру Калају, а овдје ће настати да га Васељена Патријаршија проучи, усвоји и благослови, те да се православље у окупираним покрајинама на снажи и утврди.

Народне повјеренике испратио је српски православни народ из Босне и Херцеговине са благословом, у тврдој нади, да ће они умјети народној цркви прибавити духовну заштиту Васељене Патријаршије.

Дао би Бог, да срећно сврше богољубиви и народни посао, за који су се доводе потрудили.

Вјерски покрет у Ческој. Православље словенских апостола Ђирила и Методија у великоме Моравском царству уништено је силом оружја, и тамо се мјесто православља зацарило римпаство, против којег је, након толико вијекова, први на свијету устао духом и срцем велики Чех Јан Хус. То је била ческа реформација, која је отворила очи Лутеру. По запо- вијести римпапе Хус је осуђен на смрт, спаљен у Костницу и његов пе- пео бачен у Рајну. За његове идеје, слободу духа, савјести и правду борили су се Жижка и оба Прокопа. За то су стари Чеси стекли вјечи- тих заслуга у борби за слободу човјечанске мисли и савјести, а ческо оружје покрили неувелом славом. Послије битке на Бијелој Гори овлада- ла је у Ческој реакција. Све бјеше навалило да ческоме народу убије не само тијело но и душу. Народ се повијао под притиском римпаства и Нијем- ства, али су у њему још тивала хришћанска начела словенског апостола и узвишене и благородне идеје племенитога Хуса. Моравска браћа у Мо- равској и ческо братство у Ческој чували су човјечанске и словенске иде- але колико су могли докле није Палацки из мртвих пробудио свој народ, те сад јуначки бије и политички и културни бој и за своју националну одбрану и за словенску мисао.

У најновије вријеме опазило се да се Чеси, и-ако лагано и помало, враћају своме старом православљу, и да им светковање св. Ђирила и Ме- тодија све више отвара очи и сјећа на оно што су били, и на вјеру, која им је силом угушена. Сјећање на давну и славну старину испуњава Чехе гордошћу исто онако као што их дичи и диже у очима свијета велики учитељ Хус, те су прегли да својој народној величини, оличеној у Хусу и његовој реформацији подигну достојан споменик и „Хусов Дом“ у Пра- гу. Ради тога је састављен нарочити одбор, који је позвао прогласом че- ско-словенски народ да помогне приловима да о 500-годишњици спаљења Хусовот буде готов и споменик народноме великану и мученику и дом, у коме ће се чески синови и кћери учити реформаторским идејама Хусо- вим, које су обиљежавале и ческу народуу самосталност. За то нијесмо погријешили кад овај покрет међу Чесима назвамо вјерским, који ће их с временом изједначити у вјери са браћом на сјеверу и југо-истоку Јевропе.

(„Србобран“.)

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК

Из Богословско-Учитељске Школе и Гимназије. Испити су трајали ове године од 18/VI до 28/VI према распореду, којег смо донијели у V св. овог листа.

На испитима су предејавали Његово Високопреосвештенство Госп. Митрополит Митрофан (у Богословско-Учитељској Школи и на науци вјере у Гимназији) и Министар Просвјете и Црквенијех Послова, г. Војвода Симо Поповић, у колико су им други послови допуштали. Долазили су на испите и Царско-руски министар резидент Г. К. А. Губастов, и Управитељка Дјевојачког Института Царице Марије, Г-ца Соф. Петровна Мертваго, и веома су били задовољни успјехом особито из руског и француског језика, не гледајући на мали број часова, који је одређен за ове предмете (2 недјељно). Уопште успјех у Гимназији био је *добар*, а у Богословско-Учитељској Школи готово *одличан*.

Шта треба да уче наше кћери? На то питање одговара један америкашки лист овако: Прије свега дајте им солидну поуку у школи, за тим их учите укусно *кувати*, добро *крати* и *пеглати*, *шиши* бијело рубље и хаљине. Утубите им принцип, да добра кухиња штети апотеци. Учите их, да само онај штеди, који мање издаје него прима. Учите их, да вунена плаћена сукна стоји много љепше него свилена неплаћена. Учите их, да је пуно, румено лице много љепше, него блиједо па ма и најнежније. Учите их, да мидер шкоди тијелу. Учите их, да је уредан раденик, са засуканим рукавима и прљавим застором, ма и гроша не имао, много бољи него по моди налицкани бадаваџија. Учите их вртарству. Учите их, да брачна срећа не зависи од тог, је ли муж богат, него какав је човјек. Учите их љубити Бога, свој народ и *матерњи* језик. Научите их томе свему, па се можете надати *брзотјелу* и *сретној* будућности.

INTERNATIONAL
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

К Њ И Ж Е В Н И Г Л А С Н И К.

„Дело“ лист за науку, књижевност и друштвени живот. Јули. Год. пета. Уредник д-р Драг М. Павловић.

Садржај: Стара Арфа, пјесма од Јована А. Дучића. Старо прича, пјесма од Јована А. Дучића. Јунак наших дана, друштвени роман, (наставак) од Јанка М. Веселиновића. Послије педесет година, од Г. Гершића. Тржиште људских таштина, роман без јунака, написао Вилем Мекписе Текере (наставак). Фрања Палацки, од С. Н. Т. Почетак краја, превео С. Д. Мијалковић. Национална борба и државно право у Аустрији, од Карла Кауцког с њемачког од Недељка Кошанина. Научна хроника. Критика и библиографија: Јов. Ристић, дипломатска историја Србије за вријеме српских ратова за ослобођење и независност 1875—1878. — друга књига, други рат, Биоград 1898, цијена 3 дин., реферат д-ра М. Ђ. Миловановића. Андра Глигорјевић. Из душе народне, Биоград 1898, цијена 1 дин., реферат † д-ра Ђорђа С. Ђорђевића. Има ли помоћи нашим занатлијама (економска студија) од Јаше Томића (друго издање) цијена 20 новч. или 0-50 дин., Нови Сад, 1898, реферат С. М. П. Recueil d'actes internationaux de l'empire ottoman par Noradounghian Gabriel Effendi, Conseiller légiste de

la Porte ottomane. Tome I er: 1800—1789. Neuchatel Attinger freres 1897, цијена 20 динара, реферат Н. С. Петровића. Dubrovačke elegije Luja kneza Vojnovića, Дубровник 1898, реферат Мил. Ј. Митровића. П. Вилемс, римско јавно право или политичке установе од постанка Рима до Јустинијана, с ауторовим одобрењем са шестог издања превео с француског Жив. С. Милосављевић, Биоград 1898, цијена 10 дин., реферат В. Данак у крви, од Јована Н. Томића, Биоград 1898, реферат К. Mélanges féministes. Questions de droit et de Sociologie, par Bridel, Louis professeur à la Faculté de droit de Gadeve. Paris. Giard et Brière 1897, цијена 3 дин., реферат Н. С. П. Physsezides N.; L'arbitrage international et l'établissement d'un empire grec. Paris, Larose (Bruxelles J. Coemare) 1896, реферат Н. Биљешке: Друштва. Књижевност. Новинарство. Просвјета. Умјетност. Лични гласови.

„Бранково Коло“ за забаву, поуку и књижевност. Власник и уредник Паја Марковић Адамов год: IV. бр. 29. Садржина: *Послије кише*: од Милана Радовића. *У часу буре* — Азник — М. П. *Поп Бура и поп Ситра*, приповијетка — Стеван Сремац. — *Просба кнеза Mikszet Kálmán* — Д. Ј. *Пољска књижевност* — Stanislaw Rzewuski — С. П. *Ковчежић. Књижевни прикази. Књижевне биљешке. Просвјетни и друштвени гласник*. Лист излази сваког четвртка. Цијена је за Црну Гору на годину 5. ф. а за ђаке 3.50 ф.

„Зора“ лист за забаву, поуку и књижевност. Уређују Алекса Шантић и Јован А. Дучић. Година III. Свеска за јуни 1898. Садржај: Својим покојним, пјесма од Милице Петровићеве. — *Летио је лептир...* пјесма од † Јефтана Р. Шантића. — *Вангетска посла*, књиж. козерија од Марка Цара (свршетак). — *Логдај*, пјесма од Хајне а превео А. — *Разорено гнијездо*, (наставак) приповијетка из Мостара, од Свет. Ђоровића. — *Анџело*, поема А. С. Пушкина, превео Јован А. Дучић (крај). — *Обожавању Огња и Огњишта* (наставак). Извадак из Упоредне Старословенске Митологије, с обзиром на народне обичаје и старе народне пјесме, од Др. Николе Гржетића. — *Дениза*, (наставак) драма у четири чина, написао Александар Дима Син, с француског преводи Милан Вл. Ђорђевић. — *Кнез Сребрни*, (наставак) роман из времена Јована Грозног, од грофа А. К. Толстоја, с руског преводи Вукосава Иванишевићева. — *Оцјене и прикази*: Из моје домовине, приказује Ј. П. — *Кроника*.

Збирка 200 српских игара и пјесама са текстом за 1 и 2 виолине приредио Ст. Ј. Николић. Издање трговине код „Глобуса“ Биоград. Цијена 4 дин.

У овој збирци налазимо готово све познате српске игре, а међу њима има их готово већ заборављенијех, као на пр. „грознаца“ и др. те их је приређивач од заборава спасао. Осим пјесама, које се најрадије данас у народу пјевају, има и 1 већа композиција: Сеоска дола и 3 емјесе (potpuri) српских народних пјесама, међу којима су и приморски напјеви.

Како игре тако и пјесме добро су забиљежене. Збирка броји 58 стр. нотном форм. Ово је дјело добро дошло свакоме, ко се бави српском игром и пјесмом, а нарочито свирачима на виолини.

„Нови Васпитај.“ Орган за педагошку књижевност. Власник Мита Нешковић. Садржина: Јелица Беловић-Бернанђикова. — Историја Срба у

практичним примјерима за предавање у народним школама. — Како да се удеси меморисање у пучкој школи, да буде чим занимљивије и сврси сходније? — приправа за српску синтаксу. — Левана. — Народно вјеровање. — Школе у Китају. — Књижевни Преглед „Новог Васпитача.“

„Наставник“ лист професорскога друштва. 6 свеска. Јуни. Књига IX. Година 1898. Власник професорско друштво. Одговорни уредник Л. Лазаковић професор. — Садржај: 1. Једначине конусних пресека кад се спрегнути пречници (асимптоте код хиперболе, дирка и пречник код параболо) узму за координатне осовине, од Влад. Тодоровића, инжењера. 2. Цвијети и српско ослобођење, од Мих. Ј. Ђорђевића, професора. 3. Зоологија за више разреде средњих школа, израдио Љубомир М. Давидовић; реферат од Ранка Петровића, професора. 4. Нешто о васпитавању ученика у нашим средњим школама, од П. Протића. 5. Новия писма Добровскога, Копитара и других југозападних Славянъ, од И. В. Ягича; реферат од С. Н. Томића. 6. Cestiunea Calendarului, de N. Coculescu, profesor la Universitate Bucuresti; реферат од Јеленка Михаиловића, професора. 7. Новине из наставе и науке: Фотографија у бојама (Ј. М.). — Телефотографија (Ј. М.). — Нов поступак за добивање карбида (П. М. И.). — Лецитин и биљке (П. М. И.). — О отрову пчела и стршљенова (П. М. И.). 8. Рад у школи и за школу: Пројект закона о професорским испитима. — Министарски изасланици за средње школе. — Из Главног Просвјетног Савета. — Геолошко друштво. — Дјељивост бројева са 7 и 13. (П. С.) — Једна лекција из теорије о књижевности, свршетак (А. Г.). — Прилог за преводну књижевност грчког писца Софокла (Г. Л.). — Смена промјенљивих (Др. П. В.). — Из биљежнице једног разредног старешине. 9. Професорско Друштво: Из управиних записника. 10. Библиографија и прикази. 11. Владимир Петровић, предавач. 12. Ковчезић: Нова врста школе у Енглеској (П. П. Т.) — Катедре за географију у Европи (Ср.) — Висина водонада у Снадинавији. — Становништво на земљиној кугли. — Правописна реформа у Словенаца. (А.) — Трећи интернационални конгрес за прамијењену Хемију, у Бечу 1898. — Петроградски универзитет. — Нови докторат у Француској (Р.) 13. Исправка од Уредништва. 14. Прилог „Наставнику“: Тракториограф и конструкција трансцендентних бројева „п“ и „е“, као и конструкција n-страног у кругу уписаног правилног полигона од Љубомира Клериха, превод П. Ј. Живковића, директора и професора у Ваљеву.

Најљепше српске народне пјесме из збирке Вука Ст. Караџића. У Новом Саду. Издање и штампа српске књижаре браће М. Поповића, 124 стр. в. 8^о 1898 цијена 30 новч.

Српска Књижевна Задруга

својим задругарима, претплатницима и пријатељима.

Још у почеку ове године, управа је Српске Књижевне Задруге разаслала свима задругарима VI коло Задругиних књига. Из њега су се задругари могли увјерити не само да је испуњено обећање, дато у лањском позиву на упис, него да је за прошасту годину штампана и једна књига више но што је било и у којој од ранијих година. Тиме је пак постигнуто двоје: и раније је завршен превод класичнога спјева „Бијесни Ролан-

до,“ и дата могућност да се у новом, VII колу мјесто четврте свеске тога дјела изда на свијет који нов књижевни посао. Ово се пак могло постићи само за то, што је одзив задругарски на позив за VI коло био онакав исти, какав је — врло добар — био и на раније, V коло Задругиних издања. Према томе ће сами задругари и остали пријатељи српске књиге оцијенити: чему се могу надати од свога одзива новоме позиву Задругине управе на упис за VII коло књига, које је већ спремљено и дато у штампу. То ће коло (за 1898 г.) чинити сва дјела:

1. Епске пјесме Јована Суботића, I-ва свеска;

2. Приповијетке Лазе К. Лазаревића, I свеска, у којој ће бити и једна до сад нештампана приповијетка овога најбољега, на жалост, рано преминулога приповједача нашега;

3. Искрице Николе Томазеа, с додатком и предговором Дан. Петра-новића; — или слике из сеоског живота, од Јанка Веселиновића, II св.;

4. Житије Герасима Зелића, II свеска;

5. Напуљ, путописне биљешке д-ра Милана Јовановића, с коментаром професора Ник. Вулића;

6. Векфилдски свештеник, приповијетка од Голдсмита, у преводу д-ра Љуб. Недића; и

7. Уједињење Немачке, повјеснички напрт д-ра Драг. Павловића. Да ли ће се, осим ових седам књига, у којима ће бити до 100 штампаних табака, моћи спремити за ову годину и осма — поглавито ће стајати до одзива, који се буде показао у заузимљивости појединих повјереника Задругиних и у љубави самих задругара према напретку Задругину. Једно с тога, а друго и за то, што све трошкове око спремања новог кола књига управа подмирује од претплате за ову годину — пријекто је потребно да и досадашњи и сви нови задругари своје чланске улоге плате својим повјереницима или пошљу непосредно Задругиној благајници што прије, а најдаље до 1 децембра ове године, до кога се рока управа нада да ће све књиге бити наштампане и укорићене.

Уредно вршење управних дужности и напредовање цијеле Задруге може се постићи само што живљим уплаћивањем чланарине и што већим растењем броја задругара.

Улози за ово коло су исти као и до сада:

а) *доброшворски*, који се даје једном за свагда, сто педесет динара или круна (што се може уплатити и у три узастопне године по педесет динара или круна);

б) *оснивачки*, који се даје само за двадесет узастопних година, по десет динара или круна; и

в) *улагачки*, који се даје докле се желе књиге добивати, по шест динара или круна годишње.

На стоваришту Задругину има још нека количина и ранијих кола, те сви нови задругари и њих могу набавити или преко повјереника или непосредно од Задруге.

Молећи све досадашње задругаре, да свој улог обнове и око уписања нових чланова својски се заузму, управа уједно моли све своје повјеренике, да се одмах прихвате свога посла и управу што чешће извјештавају о остигнутом успјеху.

Српска Књижевна Задруга.

Јавља својим повјереницима и пријатељима, да је њен главни комисионар за Аустро-Угарску, Босну и Херцеговину — *Српска штампарија у Загребу* — која ће вршити сву администрацију и експедицију редовних издања Задругиних у тим земљама. С тога се сви досадашњи и нови повјереници Задругини, као и сви купци Задругиних књига, од сада могу обраћати, с новчаним и другим писмима, Српској штампарији у Загребу.

Биоград, 25 јуна 1897.

Управа Срп. Књиж. Задруге.

С Р П С К И В Ј Е С Н И К

лист за политику, просвјету и привреду

Власник и уредник **Владимир М. Радовић.**

Изази у **Мостару** сваке суботе.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA

Година друга.

Цијена је листу за Аустро-Угарску, Босну и Херцеговину и Турску Царевину 6 фор. на годину, за Србију и Црну Гору 7 фор., а за све остале земље 18 франака у злату.

Ово је једини у Босни и Херцеговини независни српски политички лист, ћирилицом штампан, који стоји на браничу Српства и Православља у окупираном земљама.

Претплата и огласи шаљу се администрацији, а рукописи уредништву.

СООБЩЕНИЕ ДЛЯ ЛЮБИТЕЛЕЙ ЗНАНИЯ. Въ послѣдніе годы все болѣе упрочивается сближеніе всѣхъ Славянъ между собою. Однимъ изъ лучшихъ средствъ для этой цѣли можетъ служить ознакомленіе съ русскою литературой и теперь представляется особымъ случаемъ:

1., Можно за полцѣнь пріобрѣсть журналъ Наука и Жизнь за годы 1891, 92, 93 и 94, каждый годъ содержитъ 104 печатные листа съ 300—400 гравюръ въ текстъ, составленномъ извѣстнѣйшими рускими популяризаторами. Министерствомъ (рускимъ) Народнаго Просвѣщенія журналъ одобренъ для средне-учебныхъ заведеній. Для самообразованія онъ очень полезенъ. Цѣна за годъ. 2 р. 50 коп. (вмѣсто 6 рубл.) съ пересылкой за границу.

2., Илюстрированный популярно-научный журналъ ДѢЛО распродается за годы 1894, 95, 96 и 97. Программа та же, что и журнала Наука и Жизнь. Цѣна съ пересылкой по 1. р. 50 коп. за годъ:

Адресъ для всѣхъ сношеній: Москва, Россія. Moscou Russie. Журналу ДѢло.

Деньги можно высылать франками, марками, или гульденами, а всего лучше переводомъ на какой либо московскій банкъ (напр. Лионскій кредитъ).

Ред. издат. Dr. М. Н. Глубоковскій.

Ј А В Н А   З А   Х В А Л А.

Н. Пр. царско-руски министар резидент на Цетињу, Г. К. А. Губашов, изволио је даровати пет књига рускијех класика у лијепом повезу, да се дарује ученицима Богословско-Учитељске Школе треће године, на чему се овием путем изриче благодарност племенитом дародавцу како од стране потписане Управе, тако и од стране ученика.

Цетиње, 21 јула 1898 г.

НАЦИОНАЛНА УПРАВА К. Ц. БОГОСЛОВСКО-УЧИТЕЉСКЕ ШКОЛЕ.

БИБЛИОТЕКА ЗА ХВАЛА.

CRNE GORE ĐURĐE

Г. Васа Пушибрк, управитељ Српске Велике Гимназије у Новом Саду, изволио је даровати библиотеци цетињске гимназије ове књиге:

- 1.) Граматика њемачког језика од Ф. Оберкнежевића.
  - 2.) Земљопис за гимназију од Ј. Хунфилви — М. А. Јовановић.
  - 3.) Земљопис за гимназију од Ј. Хунфилви — Ст. Милованова.
  - 4.) Математски и физикални земљопис од А. М. Матића.
  - 5.) Рачуница — аритметика од А. М. Матића.
  - 6.) Геометријско цртање од Ст. Милованова.
  - 7.) Православно српско црквено пјеније од Т. Остојића.
  - 8.) Физика од Ст. Милованова.
  - 9.) Историја света од Верге — Јовановића П. и Ш. дио.
  - 10.) Кратка историја старе грчке књижевности од Ј. Грчића.
  - 11.) Кратка историја старе римске књижевности од Ј. Грчића.
  - 12.) Латински и српски примјери за I. разред од Ф. Оберкнежевића
  - 13.) Латински и српски примјери за II. раз. од Ф. Оберкнежевића.
  - 14.) Постанак и разитак срп. правосл. вел. гимназија у Новом Саду.
- од Пушибрка.
- 15.) Извјештај о срп. вел. гимназији у Н. Саду за г. 1896/7 и 1897/8.
- Племенитом дародавцу потписана Управа овием путем најсрдачније благодари.

Цетиње, 21 јула 1898 г.

УПРАВА К. Ц. ДРЖ. ГИМНАЗИЈЕ